

Araştırma Makalesi / Research Article

**UZUN SAVAŞLARDA HARP DÜZENİNİN DEĞİŞİMİ
VE OSMANLI ORDUSU: VAÇ MUHAREBESİ (1-8
KASIM 1597)**

Emirhan ÖZÇELİK*

Öz: Osmanlı ve Avusturya orduları 1593-1606 yılları arasında birçok kez meydan muharebesinde kozlarını paylaşmıştı. 1596 yılında vuku bulan Haçova Meydan Muharebesi'nden bir sene sonra iki ordu Vaç yakınlarında yeniden karşılaşmıştı. Yaklaşık bir hafta devam eden mücadeleler uzun savaşların önemli safhalarından birine tekabül ediyordu. Bu çalışmada Vaç Muharebesi'nin sebepleri ve sonuçları kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir. İlk bölümde, Osmanlıların 1597 yılındaki sefer stratejisi ve Avusturya ordusunun karşı hamleleri hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde çağdaş Osmanlı ve yabancı kaynaklara dayanılarak Vaç Muharebesi'nin bütün aşamaları orduların taktik ve düzenleri merkeze alınarak detaylı bir şekilde incelenecek ve Osmanlıların muharebeyi kaybetmesinin sebepleri ortaya konulacaktır. Üçüncü bölümde Avusturya ordusunun 1593-1606 yılları arasında meydan muharebelerinde Osmanlılara üstünlük kurmasında tabur düzeninin rolü sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Avusturya Savaşları, Vaç, Meydan Muharebeleri, Taktik ve Düzen, Askeri Devrim.

**THE TRANSFORMATION OF BATTLE FORMATION IN
THE LONG TURKISH WAR AND THE OTTOMAN ARMY:
BATTLE OF VÁC (1-8 NOVEMBER 1597)**

Abstract: The Ottoman and Austrian armies confronted each other in numerous pitched battles between 1593 and 1606. One year after the Battle of Haçova in 1596, the two armies met again near Vác. The engagements, which lasted for approximately a week, constituted one of the significant phases of the Long Turkish War. This study provides a comprehensive assessment of the causes and consequences of the Battle of Vác. The first section examines the Ottoman campaign strategy in 1597 and the countermeasures adopted by the Austrian army. The second section, drawing on contemporary Ottoman and foreign sources, offers a detailed

* Dr., emirhanozcelik25@gmail.com, Orcid: ORCID: 0000-0003-1858-5337.

analysis of all stages of the Battle of Vác, focusing on the tactical formations and deployments of both armies, and identifies the reasons behind the Ottoman defeat. The third section questions the role of squadron-based formations in the Austrian army's ability to establish superiority over the Ottomans in pitched battles between 1593 and 1606.

Key Words: Ottoman-Austrian Wars, Vác, Pitched Battles, Tactic and Formation, Military Revolution.

Extended Abstract

The Ottoman-Austrian confrontations during the Long War (1593–1606) constituted one of the most intense and transformative periods of early modern warfare in Central Europe. Within this protracted conflict, the Battle of Vác, fought between 1 and 8 November 1597, has generally remained in the shadow of more famous engagements such as the Battle of Haçova (Keresztes) in 1596. Nevertheless, the Battle of Vác represents a critical episode for understanding the changing balance of power between the Ottoman and Austrian armies, particularly in terms of tactical organization, battlefield formations, and the adaptation of early modern European military practices.

This study offers a comprehensive analysis of the Battle of Vác by situating it within the broader strategic context of the 1597 campaign season. It argues that the Ottoman defeat at Vác was not merely the result of temporary logistical weaknesses or unfavorable weather conditions, but rather stemmed from deeper structural and tactical disadvantages vis-à-vis the Austrian army's increasingly sophisticated use of squadron-based formations, field fortifications, and coordinated infantry-artillery deployment.

The first section of the article examines the strategic environment following the Ottoman victory at Haçova in 1596. Despite the capture of Eger and the successful outcome of the Haçova battle, the Ottoman military entered the 1597 campaign season under significant strain. Political rivalries within the imperial elite, widespread desertion, unpaid salaries, and the Sultan Mehmed III's refusal to personally lead the campaign weakened both morale and operational coherence. The appointment of Satırcı Mehmed Paşa as commander-in-chief reflected these internal dynamics and shaped the overall conduct of the campaign. On the Austrian side, persistent fears of a renewed Ottoman advance toward Vienna gradually gave way to a more assertive strategy aimed at exploiting Ottoman disarray through targeted offensives against key fortresses in western Hungary.

The second section focuses on the operational developments preceding the Battle of Vác. The Austrian seizure of Tata and Pápa, followed by the siege

of Győr (Yanıkale), compelled the Ottoman army to adopt a reactive posture. Although Satırcı Mehmed Paşa succeeded in relieving Győr and recapturing Tata, the campaign calendar had already advanced into late autumn, severely limiting Ottoman strategic options. The decision to advance toward Vác rather than attempting a risky siege of Esztergom was influenced by local pressures from the Buda elite as well as by the perception that Vác functioned as an extension of the fortress of Buda's defensive zone. This choice ultimately brought the Ottoman army into direct confrontation with a well-prepared Austrian force under the command of Giorgio Basta.

The core of the article is devoted to a detailed reconstruction of the Battle of Vác itself, drawing on contemporary Ottoman chronicles and European narrative and technical sources, most notably the works of Achille Tarducci and the reports of Francesco Aldobrandini. These sources allow for a precise analysis of the battlefield topography and the Austrian deployment. Basta deliberately positioned his army in a narrow, defensible area north of Vác, bounded by the Danube and surrounding hills. Instead of offering battle in open terrain, the Austrian army established a network of field fortifications, trenches, and star-shaped redoubts, manned primarily by infantry armed with firearms and supported by artillery.

The Austrian army's tactical system was based on flexible battalion formations, which enabled coordinated defense, controlled counterattacks, and rapid redeployment across the battlefield. Infantry units drawn from various regions of the Habsburg realms and European lands -German, Italian, Walloon, French, and Hungarian- were integrated into a coherent structure that maximized firepower and defensive depth. Cavalry units, including cuirassiers and arquebusiers, were positioned to exploit opportunities created by Ottoman assaults rather than engaging in independent charges.

In contrast, the Ottoman army entered the battle with a force composition heavily skewed toward cavalry, particularly provincial sipahis, while its infantry contingent remained limited in number. Although the Ottomans adhered to their traditional threefold battle order, right wing, center, and left wing, this formation proved ill-suited for attacking entrenched positions defended by disciplined infantry and artillery. Repeated Ottoman cavalry assaults encountered ditches, fortifications, and concentrated musket fire, which blunted their momentum and inflicted mounting losses. Ottoman sources themselves acknowledged the effectiveness of the Austrian "tabur" system, emphasizing the difficulty of approaching enemy positions protected by trenches and fortified heights.

The final section of the article situates the Battle of Vác within the broader pattern of Ottoman-Austrian engagements between 1593 and 1606. It argues that Vác exemplifies a recurring problem faced by the Ottoman army during this period: the inability to effectively counter European armies that combined field fortifications, infantry firepower, and flexible battalion tactics. While the Ottomans retained superiority in certain forms of mobile warfare and siege operations, their reliance on the classic tactics increasingly limited their effectiveness in pitched battles against well-prepared opponents.

In conclusion, the Battle of Vác should be understood not as an isolated defeat, but as part of a structural transformation in early modern warfare. The Austrian army's adoption of squadron-based formations and defensive fieldworks played a decisive role in neutralizing Ottoman numerical and cavalry advantages. By reassessing the Battle of Vác through a close reading of contemporary sources and a detailed examination of tactics and terrain, this study contributes to a more nuanced understanding of the Long Turkish War and highlights the shifting military balance between the Ottoman Empire and its European rivals at the turn of the seventeenth century.

Giriş

Osmanlı ve Avusturya orduları Macaristan ve Bosna'da 1593-1606 yılları arasında pek çok defa meydan muharebelerinde ve kuşatma savaşlarında karşı karşıya gelmişti. 1595 yılından itibaren Erdel, Eflak ve Boğdan'ın da Osmanlılara karşı savaşa girmesi mücadele alanını genişletmiş ve Osmanlı orduları aynı yıl içinde farklı bölgelerde düşmanlarıyla çatışmak zorunda kalmıştı. Birden fazla cephede vuku bulan çatışmaların savaşların seyrinde önemli etkileri olmuştu. Osmanlı ve Avusturya orduları arasında 1-8 Kasım 1597'de Vaç yakınlarında meydana gelen muharebe de mücadelelerin kritik safhalarından birine tekabül ediyordu.

Osmanlı ve Avusturya arasındaki mücadeleler 1593 yılında Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa'nın Polata ve Veszprém kalelerini fethetmesiyle başlamıştı. Aynı yıl Avusturya ordusu İstolni-Belgrad'ı işgal etme girişiminden sonuç alamamıştı, fakat kaleye yardım için gelen Osmanlı ordusunu mağlup etmişti. Ayrıca kış aylarında Avusturya kuvvetleri Hatvan ve Novigrad'a saldırmış ve 1594 yılının başında Novigrad'ı ele geçirmişti. 1594 yılında Koca Sinan Paşa Tata ve Yanıkkale'yi fethetmişti. Komaran Kalesi kuşatmasını ise kötü hava şartlarından dolayı kaldırmıştı. 1595 yılında Erdel, Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlılara isyan etmiş ve Yergöğü'nde Osmanlı ordusunu mağlup etmişti. Kötü sonuçların etkisiyle 1596 yılında ordunun başında sefere çıkan III. Mehmed, Eğri

Kalesi'ni fethetmiş ve Haçova Meydan Muharebesi'nde Avusturya ordusuna karşı bir zafer kazanmıştı.¹

Osmanlı ve Avusturya orduları arasında meydana gelen Vaç Muharebesi, III. Mehmed'in Eğri seferinden sonra vuku bulmuştu. Bu nedenle 1593-1606 yılları arasındaki muharebeler içinde önemli bir yere sahipti. Zira Osmanlıların bu muharebeden de zaferle ayrılması halinde düşman ile kazançlı çıkacağı bir barış antlaşması imzalaması ihtimal dahilindeydi. Buna rağmen dönemin diğer mücadelelerine kıyasla Vaç Muharebesi yeterince tetkik edilmemiştir.² Bu makalede Vaç Muharebesi bütün yönleriyle incelenmeye ve sonucu itibarıyla uzun savaşlara etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İlk bölümde, Avusturya ve Osmanlı ordularının 1597 yılı sefer hazırlıkları ve stratejileri hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde, yaklaşık bir hafta devam eden muharebenin safhaları özellikle taktik ve düzen yönünden detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu doğrultuda tarafların strateji ve taktiklerini daha anlaşılır kılmak için muharebeyi tasvir eden çağdaş görsellerden de yararlanılacaktır.

Çalışmanın bu kısmında varılan sonuçlar dikkate alınarak Osmanlı ordusunun, 1593-1606 yılları arasındaki meydan muharebelerinde eski başarılarından uzak kalmasında Avusturya ordusunun tabur düzeni ve taktiğini benimsemesinin etkisi sorgulanacaktır. Askerî devrim tartışmalarının ana meselelerinden biri olan yaylım ateşi konusunda Osmanlıların verdiği sınav modern çalışmalarda değerlendirilmiş ve Osmanlı askerlerinin yeni gelişmelere ayak uyduramadıklarına yönelik iddialar yeniden gözden geçirilmiştir. 1593-1606 yılları arasında Osmanlı

¹ Osmanlı-Avusturya savaşları hakkında yapılan bazı çalışmalar için bkz. Caroline Finkel, *The Administration of Warfare: the Ottoman Military Campaigns in Hungary, 1593-1606*, WVGÖ, Wien 1988; Özkan Bardakçı, *Faire la guerre au XVIIe siècle: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes*, Classiques Garnier, Paris 2025; Tibor Szalonty, "The Art of War During the Ottoman Habsburg Long War (1593-1606) According to Narrative Sources" (Phd Thesis, University of Toronto, 2004).

² Vaç Muharebesi hakkında tek kapsamlı çalışma Sándor László Tóth tarafından kaleme alınmıştır. Ancak yazar başta muharebenin tarihi olmak üzere mücadelenin seyri ve sonuçları hakkında eksik bilgiler vermişti. Buna rağmen özellikle kullandığı yabancı kaynakların değeri sebebiyle bu çalışmaya referans verilmiştir, bkz. Sándor László Tóth, "A vác-verőcei csata (1597. november 2–9.)", *Hadtörténelmi Közlemények* 102/1 (1989), s. 14-33.

yeniçerilerinin yaylım ateşi uyguladıkları anlaşılırken³, özellikle yeni taktiklerin batı merkezli olduğu iddiasını eleştiren bir başka çalışmada ateşli el silahlarının yaygınlaşmasıyla beraber dünya çapında piyadelerin doğaçlama yollarla yaylım ateşine uyum sağladığı da iddia edilmiştir.⁴ Bu konudaki analizlere kıyasla Osmanlıların klasik harp düzeninin özellikle Avusturya'ya karşı meydan muharebelerinin sonuçlarına etkileri hakkında derli toplu çalışmalar bulunmasa dahi özellikle Kutsal İttifak Savaşları'nın (1683-1699) son döneminden itibaren Osmanlı ordusunun yeni harp düzenini benimsediği anlaşılmaktadır.⁵ Bu doğrultuda, makalenin son bölümünde 16. yüzyılın sonunda Avrupa'daki mücadelelerde yaygınlaşan yeni harp düzeni hakkında bilgi verildikten sonra Osmanlı kumandanlarının uzun savaşlar sırasında düşmanın tabur düzenine karşı önlem almamasının Osmanlı ordusunun muharebe gücünün azalmasında doğrudan etkisi olduğu ileri sürülecektir.

Satırcı Mehmed Paşa'nın Macaristan Seferi (1597): Osmanlı Stratejisi ve Avusturya Karşı Hamleleleri

III. Mehmed'in 1596'da düzenlediği seferin sonunda Eğri'nin fethedilmesi ve Haçova'da Avusturya ordusunun mağlup edilmesi sonraki sene kendisinin tekrar ordunun başında daha büyük bir hedef için harekete geçeceğine dair bir beklenti oluşturmuştu.⁶ Öyle ki III. Mehmed'e daha önce orduya liderlik etmesini tavsiye eden Fransa Kralı IV. Henry, Fransa Büyükelçisi Savary de Brèves'e Sultan'ın ikinci defa sefere çıkıp çıkmayacağını sormuştu.⁷ Avusturya ordusunda vazifeli Papalık askerî birliklerini 1595 yılından itibaren kumandasını üstlenen Francesco

³ Günhan Börekçi, "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries' Use of Volley Fire during the Long Hungarian War of 1593–1606", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 59/4 (2006), s. 407-438.

⁴ Özgür Kolçak, Ok, Tüfek ve At: 16. Yüzyıl Osmanlı Askerî Devrimi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023, s. 34-87.

⁵ Güner Doğan, "Venedik Elçisinin Raporlarında Zenta Savaşı ve Osmanlı Ordusunun Harp Düzeni Hakkında Yeni Bilgiler", *Harb Tarih Dergisi*, 5 (2022), s. 1-39; Cevat Şahin-Fatih Yeşil, "XVIII. Yüzyılda Taktik Değişim: Bir Osmanlı Muharebe Alanı Krokisi Üzerine Notlar", *Tarih Dergisi*, 53 (2011), s. 19-38.

⁶ III. Mehmed'in Eğri seferi ve Haçova Meydan Muharebesi hakkında bkz. Yusuf Heper ve Pınar Yiğit Türker, "Uzun Savaşlar Döneminin En Kritik Mücadelesi: Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi [1596]", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 21 (2024), s. 196-215; Feridun M. Emecen, "Sonucu Olmayan Büyük Zafer: Haçova Meydan Savaşı", *Savaşın Sultanları: Osmanlı Padişahlarının Meydan Muharebeleri*, Bilge Yayın ve Habercilik, İstanbul 2018, s. 70-151.

⁷ *Recueil des lettres missives de Henri IV*, Tome IV (1593-1598), haz. M. Berger de Xivrey, Imprimerie Royale, Paris 1848, s. 762.

Aldobrandini⁸ ise 1597 yılında Papa VIII. Clemens'e yazdığı raporlarda, III. Mehmed'in elli altmış bin askerden müteşekkil bir ordunun başında sefere çıkmak için hazırlıklar yaptığına dair haberler aldığını ifade etmişti.⁹ Ancak Temmuz ayı itibarıyla Osmanlı ordusunun ortaya çıkmaması Viyana'nın ve Aldobrandini'nin kaygılarını hafifletmişti. Kısa bir süre sonra ise III. Mehmed yerine Satırcı Mehmed Paşa'nın ordunun başında olacağı öğrenilmişti.¹⁰

III. Mehmed'in tekrar sefere çıkacağına ve Viyana'ya saldıracağına dair beklenti Avusturya tarafını barış görüşmeleri için zemin yoklamaya sevk etmişti. IV. Henry, İstanbul'daki Fransa büyükelçisine Haziran ayında Kutsal Roma İmparatoru II. Rudolf'un özellikle Yanıkkale'nin statüsü çözülürse Osmanlılarla barış antlaşması imzalamaya sıcak baktığını açıklamıştı.¹¹ Nitekim Francesco Aldobrandini de Avusturya Arşidükü III. Maximilian ve II. Rudolf'un barışı arzuladığını, fakat Yanıkkale'nin Osmanlıların elinde kalmasına razı olmadıklarını belirtmişti.¹² Erdel ve Avusturya ordusunda uzun yıllar hizmet eden Achille Tarducci ise 1597 yılında tamamladığı *Il Turco Vincibile in Ungaria* (Macaristan'da Mağlup Edilebilir Türk) başlıklı eserinde askerî açıdan rakipleri karşısında üstün olduklarını iddia ederek bir sulh yapılmasına şiddetle karşı çıkmıştı.¹³

Avusturya ordusu kumandanlarının Viyana'ya yönelik bir saldırı beklentisine karşılık serhaddeki Osmanlı paşaları düşmanın büyük kalelerden birini işgal teşebbüsünde bulunacağından endişelenmişti. Belgrad Muhafızı Sokulluzâde Hasan Paşa, İstanbul'a gönderdiği raporlarda, III. Mehmed'in İstanbul'a dönmemesi durumunda düşmanın

⁸ Francesco Aldobrandini, Papalık kuvvetlerinin başında 1595 ilâ 1596 arasında Erdel'e başarısız bir saldırı girişiminde bulunmuştu, bkz. Tamás Kruppa, “Gianfrancesco Aldobrandini pápai generális meghíúsult erdélyi hadivállalata 1595-1596-ban”, *Had-történelmi Közlemények*, 131 (2018), s. 662-679.

⁹ Pápai Csapatok Magyarországon (1595-1597, 1601), haz. Tamás Kruppa, MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Budapest, 2020, s. 125-126, 140, 142; Hatta kendisi bu iddiaları Avusturya ve Macar askerî kademesine kıyasla daha ciddiye aldığı için Osmanlı ordusunun Viyana'ya hangi güzergâhtan gelebileceği ve Viyana'daki garnizonda ne kadar asker olması gerektiği gibi konularda yorum ve fikirlerini dahi paylaşmıştı. Kendisiyle aynı endişeyi taşımayan diğer kumandaları da eleştirmişti, bkz. Pápai Csapatok, s. 150, 153-154, 155.

¹⁰ Pápai Csapatok, s. 158, 160.

¹¹ *Recueil des lettres missives de Henri IV*, s. 892-893.

¹² Pápai Csapatok, s. 149.

¹³ Achille Tarducci, *Il Turco vincibile in Ungaria, con mediocri aiuti di Germania*, Vittorio Baldini, Ferrara 1600, s. 114-116.

barış yapma niyetinde olduğunu, ancak onun serhadden ayrılmasıyla tekrar ordu hazırlıklarına başladığını açıklamıştı. Erdel ordusunun Tımışvar'a ve Avusturya birliklerinin Budin, Yanıkkale veya Eğri'ye saldırması muhtemeldi.¹⁴ Nitekim Budin'den İstanbul'a dönen haberciler de aynı minvalde uyarılarda bulunmuştu.¹⁵

Avusturya ordusu kumandanlarının beklentilerine ve endişelerine karşılık Osmanlı tarafında Eğri seferi sonrasında daha büyük hedefler tartışılmamış ve ordu için ciddi bir hazırlık yapılmamıştı. Özellikle Eğri seferinden sonra devlet adamları arasında meydana gelen çatışmalar ve ordudan firar edenlerin yol açtığı sıkıntılar zafere gölge düşürmüştü. Bu yüzden serhadden kaygılandırıcı haberlerin geldiği tarihlerde İstanbul'da hâlâ seferi kimin yöneteceği tartışmaları sürüyordu. III. Mehmed yeniçerilerin talebine karşılık Haçova Meydan Muharebesi'nde yaşanan firar olaylarını gerekçe göstererek sefere katılmayı reddetmişti.¹⁶ Eğri seferinin ardından tecrübeli kumandanlardan Cigalazâde Sinan Paşa azledilmiş ve Hadım Cafer Paşa Tebriz'e gönderilmişti. Belgrad'da kalan Sokulluzâde Hasan Paşa da serdarlık için tercih edilmemişti. Diğer taraftan, kapıkulu askerleri sadrazamın ordunun başına geçmemesi halinde sefere katılmama tehdidinde bulunmuştu. Bu dönemde İbrahim Paşa yerine Cigalazâde Sinan Paşa'nın serdar-ı ekrem atanacağı söylentileri dahi yayılmıştı.¹⁷ Neticede Sadrazam Damad İbrahim Paşa kendisine yakın olan beşinci vezir Satırcı Mehmed Paşa'nın serdar tayin edilmesini sağlamıştı (Mart 1597). Hatta Mehmed Paşa'ya kendisini "*Asitâne-i Sa'âdetde senin kapu kethudân makâmında*" görmesini söylemişti.¹⁸

¹⁴ Selânikî Mustafa Efendi, Tarih-i Selânikî, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, c. II, s. 669-670, 672-673.

¹⁵ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 680.

¹⁶ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 707-708.

¹⁷ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 674.

¹⁸ Emirhan Özçelik, "İmparatorluk Yönetiminde Savaşların Etkisi ve Osmanlı Paşaları (1566-1606)" (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2020), s. 204-209.

Avusturya seferlerinin en tecrübeli kumandanların biri olan Satırcı Mehmed Paşa¹⁹, Budin'i muhafaza etme vazifesiyle²⁰ serdar atandıktan sonra vakit kaybetmeden ordu hazırlıklarına başlamıştı. Doğu eyaletleri beylerbeylerine Ösek'te orduya katılmaları için emirler gönderilmişti.²¹ Mehmed Paşa önemli bir kararla Haçova'da firar edenleri dirlik verme taahhüdüyle sefere çağırılmıştı.²² Francesco Aldobrandini'ye göre ise bu tarihlerde İstanbul'a gelen Safevi elçisi Zülfikar Han, Osmanlılara süvari ve maddi destek vermeyi önermişti.²³ Öte yandan, Eğri ve Yanıkkale'de görevli yeniçerilere ek olarak on iki bin yeniçeri, beş yüz cebeci, bin topçu, bin top arabacı ve kapıkulu sipahilerinin tamamı sefere memur edilmişti.²⁴ Avusturya seferlerinin ikinci yılından itibaren yeniçeri ağalarının serdar-ı ekremlerle seferlere katılmaya başlamasına rağmen sadrazam olmadığı için Satırcı Mehmed Paşa'nın emrindeki yeniçerilere Yeniçeri Kethüdası Parmaksız Ali Kethüda'nın başbuğluk etmesine karar verilmişti.²⁵

¹⁹ Harem'den çıkan Satırcı Mehmed Paşa, 1591 yılında yeniçeri ağası olarak görev yapmış ve daha sonra Anadolu beylerbeyi atanmıştı (bkz. Emirhan Özçelik, "Safevi ve Avusturya Seferlerinde Yeniçeri Ağaları ve Yeniçeri Ocağının Dönüşümü", Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi 6/11 (2025), s. 134-139). Mehmed Paşa, Koca Sinan Paşa'nın 1593 ve 1594 yılında düzenlediği seferlere Anadolu beylerbeyi olarak katılmış ve Yanıkkale muhasarasında metrislerden birini yönetmişti (bkz. Câfer İyânî, Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs, haz. Mehmet Kirişçioglu, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001, s. 86-87). 1595 yılında Ferhad Paşa'nın serdar-ı ekrem atanması üzerine Belgrad muhafazasında görevlendirilmişti. Bu sırada Eflak seferi hazırlıklarına da yardımcı olmuştu. Ferhad Paşa'nın Eflak seferi akim kalınca Rusçuk'ta bulunan orduya vekalet etmişti. Ardından seferi sürdüren Koca Sinan Paşa'nın emrinde Şam yeniçerilerini yönetmişti. Serdar, Eflak ile Boğdan'ı birleştirerek bir eyalet kurmayı ve Satırcı Mehmed Paşa'yı da beylerbeyi atamayı tasarlamıştı, fakat düşmanın karşı saldırısı bu girişimi akim bırakmıştı (bkz. Ahmet Önal, "Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), s. 390-395). Mehmed Paşa, seferin ardından Boğdan ve Eflak sınır hattını koruması için vezaretle Vidin muhafızı atanmıştı. III. Mehmed'in Eğri seferi sırasında Vidin muhafızı olarak vazifesini sürdürmüştü. Satırcı Mehmed Paşa, seferin sonunda III. Mehmed tarafından İstanbul'a davet edilmişti (Özçelik, a.g.t., s. 205).

²⁰ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 673.

²¹ Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), haz. Ziya Yılmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, c. I, s. 183.

²² Tarih-i Selânikî, c. II, s. 674-675.

²³ Pâpai Csapatok, s. 134.

²⁴ Topçular Kâtibi, c. I, s. 184; Tarih-i Selânikî, c. II, s. 689.

²⁵ Özçelik, a.g.m., s. 151.

Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi'ye göre, sefer hazırlıkları kapsamında Tophâne-i Âmir'e'de yüz şâhi top dökülmüş, top arabaları tamir edilmiş, Mısır'dan iki bin kantar barut ve Selanik'ten beş yüz câmus sipariş edilmişti. Banaluka Madeni'nde yirmi bin şâhî ve kolunburna güllesi hazırlanması için emir verilmişti. Bu dönemde güllerin temininde ciddi aksaklıklar yaşanmıştı. Daha önce her çeşit top güllesi Tophâne'de hazır olup sefer sırasında orduya teslim ediliyorken bu tarihlerde mahzenlerde top gülleri tükenmiş ve madenlerin çoğu işlenmez hale geldiği için yeterli gülle üretilmemişti.²⁶ Bu nedenle özellikle Banaluka'da çalışmalar hızlandırılırken III. Mehmed'in emriyle top arabalarını çekmeleri için yüksek sayıda beygir de satın alınmıştı.²⁷

Serdar Satırcı Mehmed Paşa, 9 Haziran 1597'de tantanalı bir törenle otağını Davudpaşa Sahrası'nda kurmuştu. Sadrazam Damad İbrahim Paşa Mehmed Paşa'yı ziyaret ettiği sırada bölük-halkının yaşlıları ulufelerinin ödenmemesini gerekçe göstererek seferden feragat edilmelerini talep etmiş, fakat istekleri reddedilmişti. Selânikî'nin ifade ettiği üzere Mehmed Paşa “*sefer levâzım u mühimmâtı tamâm görölmeğe mecâl ü imkân olmayıp, niçe noksân*” ile 16 Haziran 1597'de İstanbul'dan harekete geçmişti. Aynı tarihlerde Avusturya birliklerinin Tata Kalesi'ni işgal ettiği haberi de başkente ulaşmıştı.²⁸

²⁶ Topçular Kâtibi, c. I, s. 184-185.

²⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e.), 892/41.

²⁸ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 693.

Şekil 1: Macar birliklerinin Tata Kalesi'ni işgali (22 Mayıs 1597)²⁹

Macar General Miklós Pálffy Osmanlı ordusunun geç bir tarihte sefere çıkmasından istifade ederek 22 Mayıs 1597'te iki bin beş yüz piyade ve beş yüz süvariden oluşan küçük bir birlikle Tata'yı ele geçirmişti. Selânikî'nin de dikkat çektiği üzere Avusturya askerleri kaleye erzak getirdiklerini söyleyerek Osmanlı garnizonunu kandırmış ve kale kapısının açılmasından sonra zorlanmadan Tata'ya hâkim olmuştu (Şekil 1).³⁰

Tata'nın işgali ve Osmanlı ordusunun geç bir tarihte sefere çıkması Avusturya ve Macar askerî ricalini daha büyük bir hedef belirlemeye teşvik etmişti. Francesco Aldobrandini 28 Haziran 1597'de Avusturya Arşidükü III. Maximilian'ın liderliğinde Prag'da toplanan ve Giorgio Basta ve Miklós Pálffy gibi önde gelen kumandanların katılığı savaş meclisinde Macar kumandanların Papa Kalesi'ni fethedilmesini önerdiklerini ancak diğer generallerin bunu onaylamadıklarını belirtmişti.³¹ Temmuz ayında gerçekleştirilen görüşmelerde ise Osmanlıların tahmin ettiği gibi generaller Budin veya Yanıkkale'ye saldırılması meselesini kapsamlı bir şekilde ele almıştı. Francesco Aldobrandini Osmanlıların Budin'in muhafazası için geniş çaplı hazırlıklar yaptığına değinmiş fakat yine de Yanıkkale yerine

²⁹ <https://www.meisterdrucke.us/fine-art-prints/German-School/433119/Siege-of-the-Castle-of-Tata-in-1597.html>.

³⁰ Tóth, a.g.m., s. 17; Selânikî sehven Tata yerine Papa ve Samartin kalelerinin işgal edildiğini yazmıştı, bkz. Tarih-i Selânikî, c. II, s. 693.

³¹ Pápai Csapatok, s. 156.

Budin'in kuşatılmasına sıcak baktığını ifade etmişti.³² Benzer şekilde Achille Tarducci de Budin'in en doğru hedef olduğunu savunmuştu.³³ Ancak tartışmaların neticesinde güçlü bir garnizona sahip olan Budin yerine ilk önce Papa'nın işgal edilmesine ve ardından iki bin kadar muhafızın hizmet ettiği³⁴ Yanıkkale'nin kuşatılmasına karar verilmişti.³⁵

Avusturya ordusu Papa ve Yanıkkale'ye saldırmaya hazırlanırken Serdar Satırcı Mehmed Paşa ancak 11 Ağustos 1597'de Belgrad'a ulaşabilmişti.³⁶ Bu tarihlerde Bosna Beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa beş bin kadar askerle Budin'e yardıma gitmişti.³⁷ Ne var ki Satırcı Mehmed Paşa tartışmalı bir kararlar serhaddin iki önemli kumandanı Sokulluzâde Hasan Paşa ve Hafız Ahmed Paşa'nın azledilmesini sağlamıştı. Selânikî'ye göre başkentte bulunan ümerâ sefer sırasında düşmanla karşılaşmak üzere iken iktidar sahibi ve meşhur bir veziri değil bir beylerbeyini dahi azletmek münasip değildir diyerek Serdar'ın kararını açıkça eleştirmişti.³⁸

Öte yandan, Mehmed Paşa Belgrad'da iken Budin'e Tuna Nehri üzerinden zahire ve cephanе nakledilmesiyle de ilgilenmişti.³⁹ III. Mehmed'e yazdığı raporda ise ordunun durumundan şikayetçi olmuştu. Buna göre, sefere memur olan beylerbeylerinden, timarlı sipahilerden ve yeniçerilerden önemli bir kısmı orduya katılmamıştı. Vaziyeti “*üstüme gelüp cem ‘olan az leşkerdür’*” ifadeleriyle açıklayan Serdar, bunun risklerine de dikkat çekmişti. Sınır kalelerinin düşmanın eline geçmesi durumunda “*serhadd ahvâli be-gayet müşkil ve muhtell*” olacaktı. Orduda zahire sıkıntısı yaşandığını ve kapıkulu askerlerine de iki yıllık ulufelerinin ödenmediğini belirtmişti. Bütün bu açıklamaların ardından Avusturya ordusunun Papa Kalesi'ne gerçekleştirdiği saldırıya müdahale edemediğini bildirmişti.⁴⁰

Serdar Satırcı Mehmed Paşa'nın Belgrad'a ulaştığı tarih olan 13 Ağustos 1597'de Avusturya ordusu Papa Kalesi'ne saldırmıştı. Francesco Aldobrandini 15 Ağustos 1597 tarihli raporunda Papa Kalesi'nin

³² Pápai Csapatok, s. 158, 163.

³³ Tarducci, *Il Turco vincibile in Ungaria*, s. 100-102.

³⁴ Avusturyalılar ele geçirdikleri bir Türk vasıtasıyla Yanıkkale garnizonu hakkında bilgi almıştı, bkz. Kelenik József, “Egy fogoly török tiszt vallomása a győri vár és helyőrség állapotáról 1597-ből”, *Hadtörténelmi Közlemények* 102/1 (1989), s. 74-77.

³⁵ Tóth, a.g.m., s. 17-18.

³⁶ Ordunun yolculuğu için bkz. Topçular Kâtibi, c. I, s. 190-193.

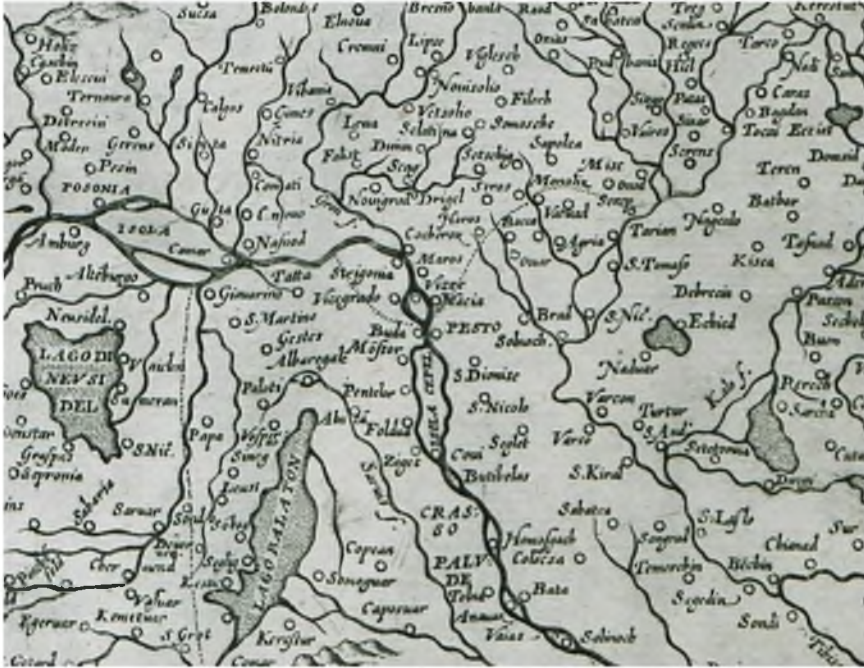
³⁷ Pápai Csapatok, s. 165; Tarih-i Selânikî, c. II, s. 700-701.

³⁸ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 698.

³⁹ Topçular Kâtibi, c. I, s. 194.

⁴⁰ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 704-705.

beklediğinden daha sağlam olduğunu ve Türklerin iyi tahkimat yaptığını belirtmişti. Buna karşılık Avusturya ordusunda gıda sıkıntısı yaşanıyordu. Askerlerin eşleri ve çocuklarıyla muhasaraya katılması da gıda teminini kötü etkilemişti. Kalenin etrafında bir teftiş gezisi yaptığına değindikten sonra Papa'yı en kötü ihtimalle sekiz dokuz gün içinde işgal edebileceklerini ifade etmişti.⁴¹

Şekil 2: Giuseppe Rosaccio'nun çizimiyle 16. yüzyılın sonunda Budin ve etrafındaki kaleler⁴²

Avusturya ordusu Francesco Aldobrandini'nin tahmininden de az bir sürede altı gün süren bir kuşatmanın ardından 19 Ağustos 1597'de Papa Kalesi'ni vire⁴³ ile ele geçirmişti. Papa Muhafızı Semender Paşa düşman kumandanlarla anlaştıktan sonra askerlerle kaleden ayrılmıştı.⁴⁴ Ancak Aldobrandini hava koşulları nedeniyle iyi bir kuşatma yürütülmediğini düşünüyordu. Ayrıca Avusturya ordusunda görev alan farklı askerî birlikler arasındaki iletişimin de sağlıklı olmaması sebebiyle genel vaziyetten

⁴¹ Pápai Csapatok, s. 170-171.

⁴² <https://tr.travelogues.gr/item.php?view=51504>

⁴³ Kale ve müstahkemlerin muhafızlar tarafından saldıran tarafa teslim edilmesi.

⁴⁴ Tóth, a.g.m., s. 18.

memnun değildi.⁴⁵ Bunlara rağmen muhasaranın başarıyla sonuçlanmasında Osmanlı ordusunun yaklaştığı haberinin ve Papa muhafızlarının yeterli direnci göstermemesinin etkili olduğunu belirtmişti. Kuşatma topraklarının etkisiz kalması ve mühimmat ile zahirenin azalmasını dikkate alan Avusturya ordusu kumandanları genel bir hücumla kaleyi işgal etmeye karar vermişti. Osmanlı muhafızlarının tüfek ve kargı ile hücumla geçen Avusturya askerlerine karşılık verememesi işgali kolaylaştırmıştı.⁴⁶

Papa kuşatmasının ardından bazı kumandanlar vakit kaybedilmeden Yanıkkale'ye saldırılması için baskı yapmıştı, fakat verilen kayıplar nedeniyle Avusturya ordusu Sopran'a dönmüştü.⁴⁷ Burada Yanıkkale kuşatması ve diğer hedefler tekrar masaya yatırılmıştı. Francesco Aldobrandini savaş meclisi toplanmadan bir gün önce 2 Eylül 1597'te kaleme aldığı raporda ordunun güç kaybetmesi nedeniyle nasıl bir strateji izleyeceklerine karar veremediklerini itiraf etmişti. Erken davranmaları halinde Budin'i ele geçirebilirlerdi yahut eğer zorlu yolculuğu göze alırlarsa Erdel ordusuyla birleşebilirlerdi. Yanıkkale'ye doğrudan saldırmak yerine muhasara altına alabilir ve muhafızları erzakları tükendikten sonra teslim olmaya zorlayabilirdi.⁴⁸ Avusturya Arşidükü III. Maximilian görüşmelerin sonunda garnizonunun uzun bir kuşatmaya direnemeyecek durumda olduğuna inandığı için Yanıkkale'ye saldırmaya karar vermişti.⁴⁹

Avusturya ordusu 9 Eylül 1597'de Yanıkkale'ye ulaşmıştı. 2 Ekim'e kadar devam eden muhasara gerek Osmanlı muhafızlarının özverili mücadelesi gerekse Avusturya ordugâhında yaşanan sıkıntılar ve anlaşmazlıklar nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu meyanda Francesco Aldobrandini kuşatmanın ilk gününden itibaren karşılaştığı problemlerle alakalı ciddi eleştiriler serdetmişti. Diğer taraftan, Budin'de bulunan Osmanlı birlikleri de zaman zaman Yanıkkale etrafına gelerek Avusturya askerlerine zayıat verdirmişti. Avusturya kumandanlarının kuşatmayı kaldırmaya sevk eden son gelişme ise Serdar Satırcı Mehmed Paşa'nın kırk

⁴⁵ Pápai Csapatok, s. 172-173.

⁴⁶ Pápai Csapatok, s. 173-174.

⁴⁷ Pápai Csapatok, s. 174-175, 176-177.

⁴⁸ Pápai Csapatok, s. 179-180.

⁴⁹ Sommaire description de la guerre de Hongrie et de Transylvanie, de ce qui est advenu depuis l'automne dernier de l'an passé 1597, G. Chaudière, Paris 1598, s. 2-3; Tóth, a.g.m., s. 18-19.

bin askerden oluşan Osmanlı ordusuyla Budin'e ulaştığı ve Yanıkkale'ye doğru harekete geçmeye hazırlandığına dair gelen haberler olmuştur.⁵⁰

Serdar Satırcı Mehmed Paşa, 27 Ağustos 1597'de Belgrad'dan ayrılıp Zemun Sahrası'nda otağını kurmuştu. Ertesi gün harekete geçen Osmanlı ordusu Eylül ayının sonunda Budin yakınlarındaki Cankurtaran'a ulaşmıştı. Bu sırada Yanık Muhafızı Mahmud Paşa'nın kaledeki askerlerin canla başla mücadele etmesine rağmen mühimmat ve zahiresinin günden güne tükendiğini bildiren ve acil yardım talep eden 17 Eylül 1597 tarihli mektubu Serdar'a ulaşmış olmalıydı.⁵¹ Avusturya ordusunun Yanıkkale'de olduğunu öğrenen Serdar, Belgrad'dan Budin'e nakledilen topların ordugâha getirilmesini emretmişti. Akabinde 4 Ekim'de düşmanı takip ve taciz etmeleri için öncü birlikler görevlendirmişti.⁵²

Francesco Aldobrandini Yanıkkale'de kaleme aldığı 2 Ekim 1597 tarihli raporda Osmanlı ordusunun ortaya çıkışının ardından Avusturya ordugâhında meydana gelen telaşı anlatmıştı. Kırk elli bin Osmanlı askerinin Budin'e ulaşması üzerine kumandanlar Yanıkkale'de bekleyerek düşmanla karşılaşmayı veya Komaran'a çekilmeyi müzakere etmişti. Askerlerin çoğu Osmanlılarla savaşma fikrinden endişe duydukları için geri çekilme taraftarıydı. Savaşmayı tercih edenler ise geçen yıl Haçova'da daha büyük bir Osmanlı ordusunu dağıttıklarını söyleyerek diğerlerini cesaretlendirmeye çalışmıştı. Aldobrandini'ye göre, 1 Ekim'de toplanan savaş meclisinde ricat etme kararı çıkmamıştı fakat ertesi gün bir kez daha bir araya gelen kumandanlar Komaran'a çekilmeyi uygun görmüştü. Bu sırada Osmanlı ordusunun İstolni-Belgrad'a ulaştığına dair gelen yanlış bir istihbarat üzerine askerlere hızlı bir şekilde Komaran'a geçmeleri için komut verilmişti. Aldobrandini, doğru bilgi almak için beklenilmesi halinde Osmanlıların ani hücumuna uğrayabileceklerini belirterek Komaran'a erkenden geçme kararını onaylamıştı.⁵³

Avusturya ordusu 3 Ekim'den itibaren peyderpey Komaran'a geçmeye başlamıştı. Bu sırada Yanıkkale muhafızları savunmasız kalan Avusturya

⁵⁰ Yanıkkale kuşatmasıyla ilgili bkz. Sommaire description de la guerre, s. 11-13, 17-25; Pápai Csapatok, s. 181-182, 184-187; Zoltán Péter Bagi, "Győr a kereszténység kapuja. Győr 1597. évi ostroma.", Győri Tanulmányok, 39 (2018), s. 5-37.

⁵¹ Sommaire description de la guerre, s. 14-16.

⁵² Topçular Kâtibi, c. I, s. 194-197; Abdurrahman Sağırılı, "Mehmed b. Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih Ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı (Metinler, Tahlilleri)" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000), s. 525-526.

⁵³ Pápai Csapatok, s. 186-188; Sommaire description de la guerre, s. 25-27.

askerlerine saldırmıştı.⁵⁴ Osmanlı tarihçileri, Yanıkkale gazilerinin üç dört bin düşman askerini öldürdüğünü iddia etmişti.⁵⁵ Avusturya ordusuyla savaşıma niyetinde olan Serdar Satırcı Mehmed Paşa, son gelişmenin ardından kısa süre önce düşmanın eline geçen Tata Kalesi'ni kuşatmaya karar vermişti. 8 Ekim'de Tata'ya ulaşan Osmanlı ordusu aynı gün içinde metrisler açmaya ve top bataryaları kurmaya başlatmıştı.⁵⁶ Arşidük III. Maximilian, emrindeki on bin piyade ve beş bin süvariyle neredeyse hepsi süvariden oluşan kırk bin kişilik Osmanlı ordusuna saldırıya düşünmüştü. Ancak özellikle piyadelerin hava şartlarından kötü bir şekilde etkilenmesi Avusturya kumandanlarını muharebeye girmekten alıkoymuştu.⁵⁷

Osmanlılar 10 Ekim'de on altı topu ateşleyerek kale surlarını dövmeye başlamıştı. Tata garnizonundaki iki yüz elli asker Osmanlı hücumuna karşı koymaya çalışırken Avusturya ordusunun kumandanları bir kez daha yardıma gitmeyi tartışmış ancak Komaran'a geçerken kullandıkları köprüyü yıktıkları için eyleme geçememişlerdi. Nitekim Serdar Mehmed Paşa da düşmanın yardım birliklerinin önünü kesmeleri için 11 Ekim'de kapıkulu askerlerinin bir kısmını Estergon ve bir kısmını da Komaran tarafına göndermişti. Aynı gün kale altında bir lağım patlatılmıştı fakat açılan gedik büyük olmadığı için kale muhafızları Osmanlı askerlerinin hücumunu püskürtmüştü. Buna rağmen bir hücumla daha direnemeyeceğini fark eden kale kumandanı teslim olmaya karar vermişti. 12 Ekim'de muhafızların kaleden ayrılmasından sonra Osmanlılar Tata'yı yeniden fethetmişti. Ertesi gün kaleden yapılan top atışlarıyla fetih kutlanmıştı.⁵⁸

Osmanlı ordusu çok geç bir tarihte Budin'e ulaşmasına rağmen önce düşmanın Yanıkkale kuşatmasını kaldırmasını sağlamış ve ardından kısa süre önce kaybedilen Tata Kalesi'ni tekrar ele geçirmişti. Sekiz gün Tata'da konaklayan Serdar Satırcı Mehmed Paşa bu sırada kalenin hasar gören yerlerini tamir ettirmiş ve kale muhafızlarına yüksek miktarda zahire temin edilmesiyle ilgilenmişti. Ayrıca orduya katılan Yanık Muhafızı Mahmud Paşa ile görüşmüş ve Yanıkkale'de görevli askerlerin maaşlarını ödemişti.

⁵⁴ Pápai Csapatok, s. 189-190.

⁵⁵ Nuhbetü't-Tevârih, s. 526; Beyhan Dinç, "Peçevî Tarihi (250b-284a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), s. 60.

⁵⁶ Topçular Kâtibi, c. I, s. 197; Nuhbetü't-Tevârih, s. 526.

⁵⁷ Pápai Csapatok, s. 190-191.

⁵⁸ Sommaire description de la guerre, s. 28-32; Nuhbetü't-Tevârih, s. 526-527; Topçular Kâtibi, c. I, 198; Pápai Csapatok, s. 191-192.

Akabinde Osmanlı ordusu 21 Ekim 1597’de Eski Budin’e dönmüştü.⁵⁹ Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi ise Serdar’ın kalenin ve muhafızların vaziyetini yerinde teftiş etmek için Yanıkkale’ye uğramamasını eleştirmişti.⁶⁰

Serdar Satırcı Mehmed Paşa kış aylarının da yaklaşmasını göz önüne alarak seferi sonlandırmaya niyetlenmişti. Ancak beklenmedik gelişmeler seferin devam etmesine sebep olmuştu. Osmanlıların Tata Kalesi’ni fethettiği 12 Ekim 1597’de Erdel ordusu Tımişvar’a saldırmıştı. Bu haber ordugâha ulaşınca Serdar, Rum, Rakka ve Adana beylerbeylerini emrindeki birliklerle düşmanı uzaklaştırmaları için Tımişvar’a sevk etmişti.⁶¹ Diğer taraftan, Eski Budin’de Mehmed Paşa’yı ziyaret eden Budin ayanları, kadısı ve ulemâsı “*Budun ahvâlinde ve serhad olduğundan huzûrumuz yokdur*” diyerek Estergon, Vaç, Vişegrad ve Novigrad’ın düşman hâkimiyetinde olması sebebiyle güvende hissetmediklerini beyan etmişlerdi. Kanuni Sultan Süleyman’ın etrafındaki kaleler fethedilmeden Budin’in “*iç il*” olmayacağını söylediğini hatırlatmışlardı. Bu nedenle Mehmed Paşa’dan Estergon’u fethetmesini istemişler ve talepleri karşılanmazsa kendisini III. Mehmed’e şikayet etmekle tehdit etmişlerdi. Buna karşılık Serdar, kış aylarında Estergon’a sefer düzenlemenin risklerinden bahsetmişti. Muhataplarının ısrarı üzerine Budin’de eli silah tutan herkesin orduya katılması şartıyla Estergon’a saldıracağını ilan etmişti. Ancak günlerdir devam eden kar yağışlarını dikkate alan Serdar, güçlü bir kale olan Estergon’ı kuşatmaktan son anda vazgeçmiş ve “*Budin’in bir mahallesi gibi olan*” Vaç Kalesi’ni fethetmeye karar vermişti.⁶²

Osmanlı ve Avusturya Orduları Vaç’ta

Budin Kalesi’nin kuzeyinde ve Tuna Nehri’nin kıyısında yer alan Vaç, Budin merkez sancağının bir nahiyesi ve padişah hassıydı.⁶³ Muhtemelen 16. yüzyılın sonunda ve kesin olarak Eğri seferinden önce Budin ve Estergon civarındaki askerî durum hakkında kaleme alınan kapsamlı bir raporda, serhad bölgesindeki askerlerin genel vaziyeti ve güvenlik zafiyetleri detaylarıyla açıklanırken, Vaç Kalesi’nin zayıf durumuna da dikkat çekilmişti. Buna göre, Budin yakınlarındaki küçük Vaç Kalesi’nin

⁵⁹ Topçular Kâtibi, c. I, s. 198-199; Nuhbetü’t-Tevârih, s. 527.

⁶⁰ Topçular Kâtibi, c. I, s. 199.

⁶¹ Yusuf Heper, “Uzun Savaşlar Döneminden Bir Kesit: Erdel’in Temeşvar’ı Geri Alma Teşebbüsü”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 30 (2021), s. 445-447.

⁶² Topçular Kâtibi, c. I, s. 200-201; Peçevî, s. 60.

⁶³ Sadık Müfit Bilge, Osmanlı’nın Macaristanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 239-240.

garnizonunda sadece üç yüz asker mevcuttu. Yine az sayıdaki süvariler ise kale dışında ikamet ediyordu. Kendilerini savunacak güçten mahrum bu küçük birlik, sınır ötesindeki gelişmelerle mesul tutulmuştu. Bu şartlar altında Vaç'ın düşman saldırısına direnemeyeceği ve teslim olacağı kesindi.⁶⁴

Rapor sahibinin de tahmin ettiği üzere, Vaç Sancakbeyi Mehmed Bey, 1595 yılında düşman ordusunun Estergon ve Vişegrad'ı işgal ettiğini haber aldığı anda kaleyi yakıp terk etmişti. Miklós Pálffy yangını söndürdükten sonra kaleye bir garnizon bırakmıştı. Ancak Osmanlılar kısa bir süre sonra Vaç'ı geri almıştı. Pálffy 29 Haziran 1596'da kaleyi ateşe vermiş ve üç yüz askeri öldürmüştü. Daha sonra Avusturya birlikleri 27 Temmuz 1596'da Vaç Kalesi'ni tekrar işgal etmişti. Kaleye bir garnizon yerleştirilmiş ve dört yeni burç inşa edilmişti.⁶⁵

Avusturya ordusu kumandaları Osmanlı ordusunun 1597'de Vaç'a saldırma ihtimalini daima göz önünde bulundurmuyordu. Mesela, Francesco Aldobrandini henüz Nisan ayında Osmanlıların Vaç'ı ele geçirmeyi hedeflediğine dair duyumlar almıştı.⁶⁶ Temmuz ayında Bosna Beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa'nın emrinde Budin'e ulaşan Osmanlı ordusunun Vaç'a saldırma ihtimalinden bahsetmişti.⁶⁷ 31 Ekim 1597'de kaleme aldığı raporda ise Osmanlı ve Tatar süvarilerinin Vaç yakınlarına gelerek muhafızları teslim olmaya davet ettiğini açıklamıştı. Ancak bu birlik Avusturya ordusunu fark edince daha ileri gitmeyerek geri dönmüştü.⁶⁸

Son ifadelerinden de anlaşılacağı üzere aslında Francesco Aldobrandini 31 Ekim'de bu raporu yazdığı sırada Avusturya ordusu Vaç'a yerleşmiş bulunuyordu. Avusturya ordusunun kumandanları Tata Kalesi'nin kaybindan sonra bir araya gelerek alınacak tedbirleri konuşmuştu. Miklós Pálffy Osmanlı ordusunun Peşte'ye geçmesi halinde Vaç, Vişegrad ve Novigrad'ı zorlanmadan ele geçirebileceğine dikkat çekmişti. Bunun üzerine ordunun Vaç'ta konuşlanmasına karar verilmişti. Avusturya ordusu hızlı bir şekilde ilerleyerek 24 Ekim'de Vaç'a ulaşmıştı.⁶⁹ Hatta bu nedenle Osmanlı tarihçileri Serdar Satırcı Mehmed Paşa'nın Estergon'u

⁶⁴ BOA, TSMA.e.752/13, vr. 1a-1b.

⁶⁵ Ignác Tragor, Vác vára és képei, Váci Múzeum-Egyesület, Vác 1906, s. 14-17.

⁶⁶ Pápai Csapatok, s. 115, 120.

⁶⁷ Pápai Csapatok, s. 165.

⁶⁸ Pápai Csapatok, s. 193.

⁶⁹ Tóth, a.g.m., s. 21-22; Sommaire description de la guerre, s. 38.

kuşatmaktan vazgeçmesinde düşmanın Vaç'a yerleşmesinin de etkili olduğunu belirtmişti.⁷⁰

Eyalet birlikleri Vaç'a gitmek için peyderpey Budin'den Peşte'ye geçmeye başlamıştı. En son Satırcı Mehmed Paşa 26 Ekim 1597'de Rumeli askerleri ve yeniçerilerle Peşte'ye yerleşmişti. Ertesi gün yağın şiddetli kar ve yağmur askerler ve yük hayvanlarına zorluk çıkarmıştı. Bu şartlara rağmen Osmanlı ordusu 29 Ekim'de Vaç yakınlarındaki Armutlu mevkiye ulaşmıştı. Burada bir gün dinlenilirken bu sırada Budin'den gemilerle nakledilen mühimmatlar teslim alınmıştı. Ayrıca şiddetli havalar nedeniyle seferden kaytaran sipahi ve yeniçerileri orduya sürmek için zabıtcılar görevlendirilmişti. Osmanlı ordusu nihayet 1 Kasım 1597'de Vaç Kalesi'nin yakınlarına ulaşmıştı. Osmanlı askerleri kaleyi kuşatmak için metris ve top bataryası hazırlıklarına başlamıştı ancak Avusturya birliklerinin kaleyi terk ettiğini fark etmeleri uzun sürmemişti. Aradaki tek engel de ortadan kalkınca iki ordu Vaç yakınlarında kozlarını paylaşma fırsatı bulmuştu.⁷¹

Muharebe Sahası ve Avusturya Ordusunun Harp Düzeni

1596 yılında Osmanlılara karşı kaybedilen muharebenin ardından Avusturya ordusuna davet edilen Giorgio Basta, sonraki yıllarda özellikle Erdel'deki faaliyetleriyle öne çıkmıştı.⁷² Osmanlı ve Avusturya arasındaki mücadelelere şahitlik eden Achille Tarducci⁷³ ise tecrübeli bir general olan

⁷⁰ Topçular Kâtibi, c. I, s. 201; Nuhbetü't-Tevârih, s. 528.

⁷¹ Topçular Kâtibi, c. I, s. 201; Nuhbetü't-Tevârih, s. 528.

⁷² Zoltán Péter Bagi, "Giorgio Basta: A Short Summary of a Career", These were hard times for Skanderbeg, but he had an ally, the Hungarian Hunyadi: Episodes in Albanian-Hungarian Historical Contacts, ed. Krisztián Csaplár-Degovics, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2019, s. 35-46.

⁷³ 1595 ilâ 1597 arasında Erdel Prensi Sigismund Báthory'nin hizmetine giren Achille Tarducci, daha sonra Francesco Aldobrandini'nin yanında topçu kumandanı ve kale tahkimatı uzmanı olarak görev yapmıştı. Petrovaradin Kalesi'nde çalışırken elinden yaralanmış ve tedavi için Viyana'ya dönmüştü. 1597 yılında Il Turco Vincibile in Ungaria başlıklı eserini tamamlamıştı. Antik ve modern silahlar ve savaş yöntemlerini incelediği Delle Macchine, Ordinanze et Quartieri Antichi et Moderni adlı eseri ise 1601 yılında basılmıştı. Tarducci bu eserin sonuna eklediği Successo delle fattioni occorse nell' Ongaria vicino a Vacia, nel M.D. XCVII. et la Battaglia fatta in Transilvania contra il Vallaco nel 1600 başlıklı çalışmasında Giorgio Basta'nın yönettiği iki muharebeyi detaylı bir şekilde işlemişti, bkz. Carlo Promis, "Gli ingegneri militari della Marca d' Ancona che operarono e scrissero dall'anno MDL all'anno MDCL", Miscellane di storia Italiana, 6 (1865), s. 296-308.

Basta'nın Osmanlı ordusuna karşı yönettiği Vaç Muharebesi'ni bir araştırma konusu olarak *La Battaglia Appresentata dal Basta a i Turchi vicino nel 1597* başlığı altında incelemişti. Eserinin giriş bölümünde Macaristan'daki diğer mücadelelere kıyasla bu muharebenin nispeten sönük kaldığını kabul etmiş, fakat tarafların uyguladığı taktik ve düzen açısından analiz edilmeye değer olduğunu vurgulamıştı. Osmanlıların Tata Kalesi'ni fethettikten sonra Budin'e dönmesini Vaç'a saldırma hazırlığı olarak değerlendirdiklerini ve bu nedenle buraya yöneldiklerini de belirtmişti.⁷⁴ Ardından muharebenin gerçekleştiği sahanın topografik yapısını ve Avusturya ordusunun düzenini izah etmişti.

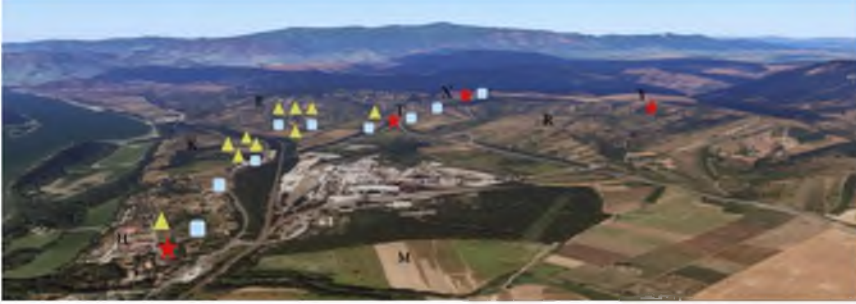
⁷⁴ Achille Tarducci, “La Battaglia Appresentata dal Basta a i Turchi vicino nel 1597”, içinde *Successo delle fattioni occorse nell'Ongaria vicino a Vacia, nel M.D. XCVII. et la Battaglia fatta in Transilvania contra il Vallaco nel 1600*, Giovanni Battista Ciotti, Venice 1600, s. 3.

Şekil 3: Achille Tarducci'nin çizimine göre Vaç Muharebesi'nin gerçekleştiği alan ve Avusturya ordusunun düzeni: Fransız Piyade Birliği (4), Valon Piyadeleri (7), Suevi Piyadeleri (9), Macar Piyadeler (10 ve 13), Moravya Piyadeleri (11), Pezzen-Linz Piyadeleri (12), İtalyan Piyadeler (14), Fransız Piyade Birliği (15), Suevi ve Reni Reiterleri (17), Alman Arkebüzlü Süvarileri (19), Yukarı Saksonya Süvarileri (21), Fransız Cuirassierler (22), Strasoldo Süvarileri (23), Formentino Arkebüzlü Süvarileri (24), Valoni Arkebüzlü Süvarileri (25), Avusturya Arkebüzlü Süvarileri (27)⁷⁵

⁷⁵ Tarducci, "La Battaglia", s. 8.

Achille Tarducci, Vaç Kalesi'nin kuzeyinde ve Tuna Nehri'nin kenarında etrafı tepelerle çevrili, giriş ve çıkışını dar geçitlerin tuttuğu geniş bir alan olduğunu açıklamıştı. Çizdiği plana referans vererek (Şekil 3) kuzeyde Vaç bölgesinden çıkış noktasına denk gelen geçidin arkasının ordunun konaklaması için uygun olduğunu belirtmişti.⁷⁶ Nitekim Avusturya ordusu Tarducci'nin planında işaretlenen A noktasında kamp kurmuştu.

Şekil 4: Tarducci'nin planına göre günümüzde muharebenin gerçekleştiği alan ve Avusturya ordusunun düzeni: Tabyalar (kırmızı), Piyade Taburları (mavi) ve Süvari Taburları (sarı)

Peçevî de Avusturya ordugâhının “*Vaç'un üsti yanında Tuna yalısında bir dar boğazda konmuş*” olduğunu ifade etmişti.⁷⁷ Osmanlı ordusunun sayıca üstün olmasını dikkate alan Giorgio Basta, dar boğaz ve bir tepe tarafından (E) korunan bu konumda ordugâhı kurduktan sonra geniş alanı çevreleyen tepeler üzerinde askerî birlikleri yerleştirmeye karar vermişti. Ayrıca ordugâh çeşitli yük araçları ve istihkamla koruma altına alınmıştı.⁷⁸

Avusturya ordusunda seferin başlangıcında Almanya, Fransa ve Macaristan'ın farklı bölgelerinden katılan birliklerle toplamda otuz üç bin asker mevcuttu. Ancak Vaç Muharebesi öncesinde ordudaki asker sayısı dokuz bin piyade ve on bir bin süvari olmak üzere yirmi bine kadar düşmüştü.⁷⁹ Giorgio Basta, rakibinin sayı üstünlüğüne karşı orduyu ilk önce taburlara yahut Osmanlıların tercih ettiği tabirle alaylara ayırmış ve ardından ortadaki geniş alanı çevreleyen tepelerin üzerinde bir savunma hattı oluşturmuştu. Osmanlı ordusunun Vaç'tan harekete geçtikten sonra L ile M veya L ile H arasındaki geçitten geniş ovaya çıkacağını öngörerek Tuna Nehri'nin kenarındaki I tepeceği üzerine bir yıldız tabya ile top bataryası kurduğunu tahkimat ve top bataryalarının sağında Valon piyadeleri (7) ile Strasoldo süvarilerini (23) konuşlandırmıştı. Süvarilere

⁷⁶ Tarducci, “La Battaglia”, s. 4.

⁷⁷ Peçevî, s. 61; Ayrıca bkz. Sommaire description de la guerre, s. 39.

⁷⁸ Tóth, a.g.m., s. 22; Tarducci, “La Battaglia”, s. 5.

⁷⁹ Tóth, a.g.m., s. 18, 23.

Osmanlı askerlerinin I üzerindeki tahkimata yaklaşması halinde hücumla geçme talimatı vermişti. I ile K ortasındaki tepeciğe Suevi piyade birliğini (9) yerleştirmişti. F noktasında başlayan ve K ile I tepecikleri arasında uzanan hendeğin ortasında Macar piyadelerini (10) görevlendirmişti. Diğerlerine göre daha alçak olan K tepeciği üzerinde ise Suevi ve Reni reiterleri (17), Valoni arkebüzlü⁸⁰ süvarileri (25) ve Formentino arkebüzlü süvarilerine (24) yer vermişti. Bu süvarilerin arkasında da Fransız reiterleri saf tutmuştu.⁸¹

Giorgio Basta ikinci yıldız tabyayı T tepesi üzerinde kurdurmuştu. Y zirvesine nispeten uzak olduğu için R tepesinde bir tabya kurulmasını istememişti. Bunun yerine hem R tepesini hem de B yolunu koruyabileceği için X tepesi üzerinde üçüncü tabyayı inşa ettirmişti. Osmanlıların Y mevkinin ele geçirmeden diğer yerlere tehdit oluşturmayacağını öngörmesine rağmen burayı sadece tahkimatlarla savunmayı uygun görmüştü. X tepesindeki yıldız tabyaya Fransız askerlerini (4) konuşlandırmıştı, bu nedenle buraya Fransız tabyası denilmişti. X tepesinin eteği V üzerinde Fransız piyadelerin bir kısmı (15) ve Fransız cuirassierleri (22) yer tutmuştu. Bu askerî birliklerin biraz uzağında ve T tepesinin sırtında Yukarı Saksonya süvarileri (21) bulunuyordu. T tepesindeki yıldız tabyayı ve önünde uzanan hendeği İtalyan birlikleri (3) koruyordu. Bu tabyanın batısında üzüm bağları yanında açılan hendeklerde İtalyan piyadeler (14) ve onlardan daha aşağıda Macar piyadeler (13) saf tutmuştu. Macar piyadelerin altında mızraklı süvariler hizalanmıştı (IIII/26). Vadinin en alt kısmında Avusturya arkebüzlü süvarileri (27) safa girmişti. Osmanlı ordusuyla karşılaşma imkânı yüksek olan bu kıtanın hemen üstünde Moravya piyadeleri (11) ve Pezzen-Linz piyadeleri (12) yerleştirilmişti. E dağının eteğinde ve iyi bir konumda Arşidük III. Maximilian Alman arkebüzlü süvarilere (19) başbuğluk ediyordu. Sağ tarafında emrindeki bin arkebüzlü süvari ile Luneburg Dükü ve eteğin en alt kısmına kadar uzanan mızraklı süvariler (IIII/26) yer alıyordu. Sol tarafında ise Fransız Rivierası'ndan gelen süvariler vardı ve onların solunda Osmanlıların görüşünün dışında yine mızraklı süvari (IIII/26) safı uzanıyordu (Şekil 3 ve 4).⁸²

Neticede Giorgio Basta, sayıca üstün ve önemli sayıda süvariye sahip olan Osmanlı ordusunu karşılamak için Fransa ve Hollanda'da uygulanan yüksek mevkilere tabya ve hendekler kurma tedbirini Vaç Muharebesi'nde

⁸⁰ Arkebüz fitilli/çakmaklı ve namludan doldurulan yivsiz bir tüfek türüdür.

⁸¹ Tarducci, "La Battaglia", s. 5-6.

⁸² Tarducci, "La Battaglia", s. 6-7.

tatbik etmişti.⁸³ Böylece Avusturya ordusu Osmanlı ordusuyla açık alanda bir meydan muharebesine girmek yerine tahkim edilmiş mevkilere rakibinin taarruz ve hücumlarını savuşturmaya hazırlanmıştı. Basta uyguladığı harp düzeni sayesinde farklı mevkilere konuşlanan taburları ihtiyaç halinde bir bölgeden diğerine sevk etme veya Osmanlı alaylarıyla doğrudan çatışmaya sokma imkânına da erişmişti.⁸⁴ Diğer taraftan, Francesco Aldobrandini 31 Ekim 1597 tarihli raporunda, gün boyunca hendekleri hazırladıklarını belirtirken Basta'nın muharebede büyük kayıplar verilmeyeceğini kendilerine garanti ettiğini de vurgulamıştı. Osmanlı süvarilerine karşı savunmada kalmak dışında çok fazla şanslarının olmadığını da söylemişti.⁸⁵ Aynı gün kaleme aldığı ikinci raporda ise Osmanlı ve Tatar öncü süvarilerinin Vaç'a yakınlarında ortaya çıktıklarını, havanın daha iyi olduğunu ve Basta'nın kendisini bir tabyayı korumakla vazifelendirdiğini açıklamıştı.⁸⁶

Tarducci, Avusturya ordusunun muharebe düzenini ayrıntılı biçimde anlatsa da taburların yapısı ve ordunun toplam mevcudu hakkında net bilgi vermemişti. Alman bölgeleri, Macaristan ve Avusturya'dan gelen birliklerle Arşidük Maximilian'ın ordusu toplamda yaklaşık 33.600 askere ulaşmıştı. Ancak muharebe öncesinde ordunun mevcudu 20.000 askere düşmüştü. Kaynaklar, orduda 9.000-13.000 piyade ile yaklaşık 7.000 süvari bulunduğunu belirtmektedir.⁸⁷ Avusturya taburlarının genellikle 300-400 askerden oluştuğu bilirse de Tarducci'nin verdiği bilgiler bazı taburların 1.000 askeri aşmış olabileceğini göstermektedir.⁸⁸

Giorgio Basta, Osmanlı ordusunun mevcudunu 30 bin kişi olarak verirken, bir başka rapora göre 26.000 askerden müteşekkildi.⁸⁹ Seferi anlatan bir anonim Fransız raporunda ise Osmanlıların 25.000-30.000 ve Avusturya ordusunun 15.000 askerden oluştuğu iddia edilmişti.⁹⁰ 1597 yılı itibarıyla Osmanlı ordusunda 35.000 yeniçeri ve 17.000 kapıkulu sipahisinin olduğu

⁸³ Bagi, “Giorgio Basta”, s. 47-49.

⁸⁴ Tarducci, “La Battaglia”, s. 7.

⁸⁵ Pápai Csapatok, s. 194.

⁸⁶ Pápai Csapatok, s. 195.

⁸⁷ Tóth, a.g.m., s. 18, 23.

⁸⁸ Özkan Bardakçı, “Les hommes face à la guerre: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes au XVIIe siècle” (PhD Thesis, Université de Lorraine, 2021), s. 466.

⁸⁹ Tóth, “A vác-verőcei csata”, s. 23.

⁹⁰ Sommaire description de la guerre, s. 39-40.

tahmin edilmektedir.⁹¹ Ancak Satırcı Mehmed Paşa sadece üç bin yeniçerinin sefere katıldığını açıklamıştı.⁹² Kendisinin tuttuğu sefer ruûslarında ordudaki asker sayısı hakkında bilgi olmamasına rağmen yaptığı tayinler özellikle piyade sayısını arttırmak istediğini göstermektedir. Buna göre, 390 acemi oğlanını yeniçeri ocağına terfi ettirirken, 284 topçu, 131 kul oğlu ve 96 sipahi de kaydetmişti.⁹³ Bu veriler ışığında Osmanlı ordusunun ağırlığını eyalet ve merkezden gelen süvarilerin oluşturduğu ve tahminen beş bin kadar piyadenin bulunduğu söylenebilir. Piyadeye kıyasla sipahi sayısının yüksek olması Osmanlıların muharebedeki taktik ve stratejisini de etkilemişti.

Osmanlılar düşmanın muharebe düzeninden rahatsız olmuştu. Peçevî, *“küffâr dahi tabur ile gelmiş”* ifadesiyle Avusturya ordusunun Haçova’da olduğu gibi yine taburlar halinde karşılarna çıktığını belirttiikten sonra *“tabur-ı makhûru önüne ‘azîm hendekler kesmiş ve her depede ve her bayır başında tabyalar yapmış ve içine tüfengçi doldurmuş”* diyerek onların savunma düzenlerini özetlemişti. *“Şöyle ki üzerilerine varılmağa kabiliyet koymamış”* ifadesiyle de bu düzenin gayesini açıklamıştı.⁹⁴

Achille Tarducci’ye göre, Osmanlı ordusu 1 Kasım 1597’te Vaç’a ulaşırken bu sırada Osmanlı ve Tatar süvarilerinin bir kısmı Avusturya öncü birlikleriyle çatışmaya girmişti. Osmanlı kuvvetleri düşman birliklerini uzaklaştırdıktan sonra N tepesine hâkim olmuştu. Hatta düşmana taciz ateşi açmak için bu tepe üzerine bir top bataryası da kurmuştu. Günün ilerleyen vakitlerinde Osmanlı süvarileri P vadisine girmiş ve Q mevkiye kadar olan bölgedeki Avusturya askerlerini sürmüştü. Tarducci Osmanlı süvarilerinin bu harekâtla sonraki gün düzenleyecekleri büyük taarruza hazırlandıklarını vurgulamıştı.⁹⁵ Nitekim Francesco Aldobrandini de 2 Kasım 1597 tarihli raporunda önceki gün iki yüz- üç yüz Türk ve Tatar süvarisinin düzenlediği hücumlardan bahsetmişti. Kendisini asıl

⁹¹ Gábor Ágoston, “Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800”, *Journal of World History* 25/1 (2014), s. 113.

⁹² Tarih-i Selânikî, c. II, s. 718.

⁹³ Doğan Yürük, “Serdar Satırcı Mehmed Paşa’nın Vaç Seferi Ruûsları”, *Üç Kıta-Bir Tarihçi: Prof. Dr. İlhan Şahin Armağanı*, ed. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Muhammed Bilal Çelik, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2021, s. 254-255.

⁹⁴ Peçevî, s. 61.

⁹⁵ Tarducci, “La Battaglia”, s. 10.

endişelendiren ise binlerce Osmanlı süvarisinin hücumu geçmek için hazırlık yaptığına dair gelen haberler olmuştur.⁹⁶

2 Kasım'da sayıca daha kalabalık Osmanlı süvarileri düşman taburlarını taciz etmekle yetinirken⁹⁷ asıl büyük mücadeleler sonraki iki günde meydana gelmişti. 3 Kasım'da Serdar Satırcı Mehmed Paşa Avusturya ordusuna hücum etmeye karar vermişti. “*Anadolu ve Karaman ve Sivas beğlerbeğleri sağ cânibde dağ tarafından ve Rumeli ve Bodun askeri sol kolda nehr-i Tuna tarafından ve serdâr-ı nusret-yâr ise umûmen kapukulu ve yeniçeri ile kalbgâh-ı askerde kârar idüp yürüdiler*”⁹⁸ Osmanlı ordusu klasik düzeninde harekete geçerken Topçular Kâtibi'ne göre merkez hattaki yeniçeriler üç safa halinde düzen almış; arkalarında şâhî topları dizilmiş ve topların arkasında da kapıkulu süvarileri yerleşmişti.⁹⁹

Şekil 5: Vaç Muharebesi'nin temsili bir tasvirinde Avusturya taburları ve Osmanlı alayları arasındaki mücadele¹⁰⁰

Tarducci, M tepesi üzerinden Osmanlı süvarilerinin yağmur gibi döküldüğünü ifade ederken gün boyu süren mücadelenin emir-komuta zinciri dışında ve karmaşık bir şekilde vuku bulduğunu belirtmişti. Bu nedenle taraflar tüm güçlerini sahaya yansıtamamıştı. Mesela, I tepeceği üzerinde konumlanan Strasoldo süvarileri emre karşı gelerek Osmanlı

⁹⁶ Pâpai Csapatok, s. 198.

⁹⁷ Nuhbetü't-Tevârih, s. 529.

⁹⁸ Nuhbetü't-Tevârih, s. 529.

⁹⁹ Topçular Kâtibi, c. I, s. 201-202.

¹⁰⁰ <https://regiritka.oszk.hu/apponyi-metszetek/vac-1597-es-ostroma/>

atlılarına saldırmak için T tepesine kadar ilerlemişti. Giorgio Basta muharebe planını bozduğu için bu duruma oldukça sinirlenmişti.¹⁰¹ Tarducci'nin bahsettiği duruma Osmanlı tarihçileri doğrudan temas etmemişti fakat gün içinde meydana gelen çatışmalarda Diyarbakır Beylerbeyi Murad Paşa ve Zigetvar Beylerbeyi Deli Nasuh Paşa'nın öne çıktığını belirtmeleri ordunun bir bütün halinde savaşmadığına delalet ediyordu. Tarducci'nin dikkat çektiği üzere iki paşa R tepesine hâkim olmak için bütün güçleriyle saldırmıştı.¹⁰² Ancak düşman meydana çıkmayıp, tüfekli piyadelerini taburlarının yakınındaki ormanlık bir vadiye yerleştirmişlerdi. Birkaç yüz hafif süvari de ileri çıkarak çatışmaya girmiş ve Osmanlı askerini bu ormanlık bölgenin girişine kadar çekerek ansızın top ve tüfek ateşiyle saldırmışlardı.¹⁰³ Tarducci, Edirneli Mehmed'in söylediklerini tasdik ederken ormanlı vadide savaşan Macar piyadelerine piyade ve süvari birlikleriyle takviye yapıldığını da eklemişti. Çünkü Osmanlı birlikleri günün ilerleyen vakitlerinde Macar piyadelerini dağ tarafına kadar sürmeyi başarmıştı. Bu anda Tarducci'nin bahsettiği bin süvari sahneye çıkarak Osmanlı ilerleyişini durdurmuştu. Akşama kadar süren çatışmaların ardından Osmanlılar geri çekilmişti.¹⁰⁴

Osmanlıların meydan muharebesi düzeniyle gerçekleştirdiği hücum düşmanın savunma hattı karşısında etkili olamamıştı. Buna rağmen Osmanlı taarruzunun şiddetini göz önüne alan Giorgio Basta, Y tepesi üzerindeki tahkimatı güçlendirerek bir tabya inşa etmek istemişti, fakat şartlar buna imkân tanımamıştı. Bunun üzerine zayıat veren Macar piyadelerini V tepesine çekmiş ve X tepesi üzerinde konuşlanan Fransız askerleri B yolu ile X tabyasını birlikte korumaları için iki mevkinin ortasına kaydırmıştı.¹⁰⁵

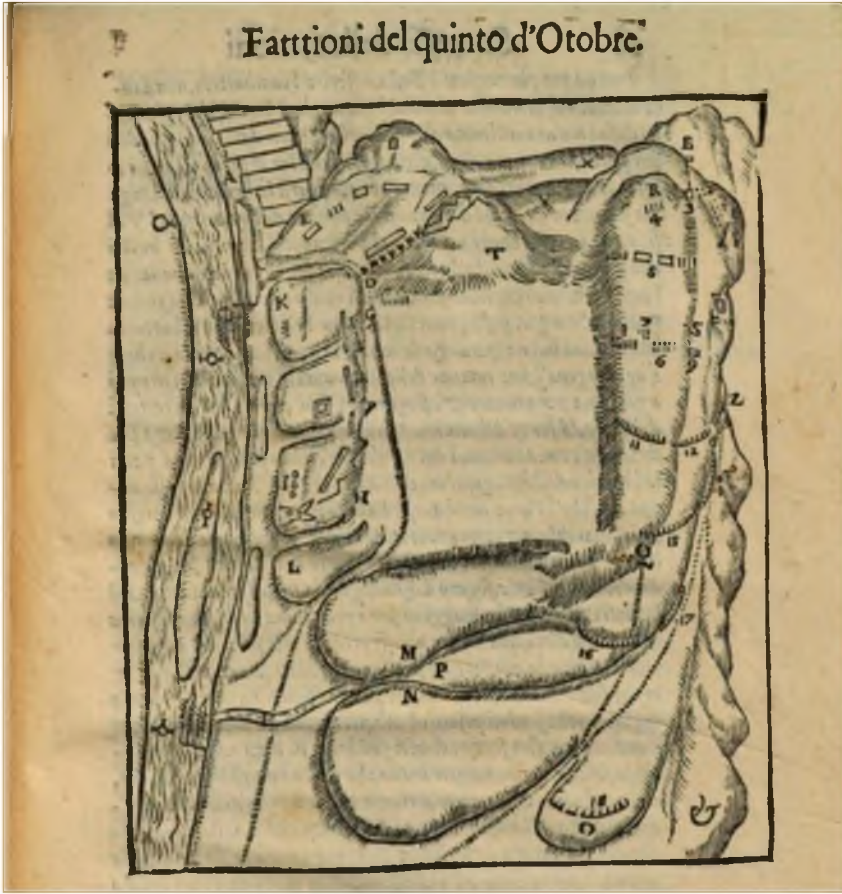
¹⁰¹ Tarducci, "La Battaglia", s. 10-11.

¹⁰² Tarducci, "La Battaglia", s. 11.

¹⁰³ Nuhbetü't-Tevârih, s. 529.

¹⁰⁴ Nuhbetü't-Tevârih, s. 529; Tarducci, "La Battaglia", s. 11.

¹⁰⁵ Tarducci, "La Battaglia", s. 11.

Şekil 6: Achille Tarducci'nin çizimiyle 4 Kasım'da meydana gelen çatışmalar¹⁰⁶

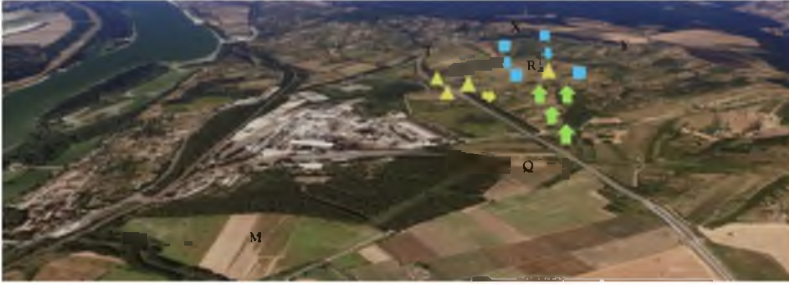
Serdar Satırcı Mehmed Paşa 4 Kasım'da daha düzenli ve etkili bir taarruz gerçekleştirmek için hazırlık yapmıştı. Edirneli Mehmed'in iddiasına göre, düşmanın piyade taburlarından birini yöneten İspanyol bir kumandan Osmanlılara iltica etmiş ve Müslüman olmuştu. Akabinde R tepesi üzerinde yer alan düşman piyadelerini bozmayı ve bu tepeye hâkim olduktan sonra düşmanın diğer birliklerine bir genel saldırı düzenlenmeyi teklif etmişti. Bunu dikkate alan Satırcı Mehmed Paşa, tüfek, tırpan ve teber kullanan dört yüz serdengeçti yeniçeri ile at-oğlanlarını Budin ve Bosna askerleriyle İspanyol kumandanın hedef gösterdiği düşman birlikleri üzerine sevk etmeye karar vermişti.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Tarducci, "La Battaglia", s. 19.

¹⁰⁷ Nuhbetü't-Tevârih, s. 529-530.

Tarducci'ye göre, 4 Kasım sabahı Tuna Nehri'nden tepelere kadar büyük saflar halinde düzen alan Osmanlı ordusu muharebe sahasının tamamına yayılmak suretiyle harekete geçmişti. Avusturya birlikleri de muharebe düzenini aldıktan sonra mücadele başlamıştı. Giorgio Basta, Osmanlı süvari birliklerinin R tepesini ele geçirmek için Q mevkinden şiddetli bir şekilde S noktasına ilerlediğini fark edince İtalyan piyade birliğinin mevkinin kaybetmemesi için arkebüzlü atlıları yardıma göndermişti. İtalyan piyadelere de Osmanlı hücumunu tek başına karşılamamaları ve süvarileri arkasında yer almalarını emretmişti. Ancak piyadelerin bir kısmı emre itaat etmeyerek Osmanlılarla savaşmak için S mevkinde ilerlemişti. İtalyan piyadeler tekrar bir araya gelmeye çalışırken Valon süvarileri Osmanlılarla karşılaşmaya cesaret edemeyerek geri çekilmişti. Bu kritik anda Formentino süvarileri Osmanlı süvarileriyle canla başla mücadele etmişti. Osmanlı ilerleyişini yavaşlatmak için daha yüksek mevkilere çekilerek savaşmayı sürdürmüşlerdi.¹⁰⁸

Edirneli Mehmed muharebenin bu anını “*Rumeli beğlerbeğisi dahi hücum u ikdâm itmeğile, hâh u nâ-hâh melâ'ini ol mişezârden çıkarub sahrâya sürdiler ve ardlarından kesilmeyüb kovarak kırarak meydâna bile çıkardılar*” ifadeleriyle anlatmıştı.¹⁰⁹ Francesco Aldobrandini de çok az sayıda piyade ve süvariyle dalga dalga büyüyen Osmanlı süvari hücumunu savunmaya çalıştıklarını ve yardımın geç kalması nedeniyle yüksek kesimlere çekildiklerini vurgulamıştı.¹¹⁰

Şekil 7: Tarducci'nin planına göre 4 Kasım'da Osmanlı süvarilerinin R tepesine hâkim olmak için düzenlediği hücum ve Avusturya taburlarının müdahalesi: Osmanlı süvari hücumu (yeşil), Avusturya süvari taburlarının harekâtı (sarı), Avusturya piyade taburlarının harekâtı (mavi)

Muharebenin kötüye gittiğini fark eden Giorgio Basta son durumu daha iyi gözlemleyebilmek için T tepesine geçmişti. Çatışma sahasına en yakın olan ve X tabyası ile B yolu arasında konuşlanan Fransız cuirassier birliğini

¹⁰⁸ Tarducci, “La Battaglia”, s. 12.

¹⁰⁹ Nuhbetü't-Tevârih, s. 530.

¹¹⁰ Pápai Csapatok, s. 200-201.

hızlı bir şekilde Osmanlı süvarileri üzerine sevk etmişti. Aynı anda Avusturya Arşidükü III. Maximilian'ın idaresindeki süvarileri, Strasoldo süvarilerini ve Malaspina Markisi emrindeki süvarileri R tepesini geri almaları emriyle çatışma sahasına göndermişti. Öte yandan, Y tepesindeki tahkimata saldıran Osmanlı piyadelerini durdurmaları için Fransız piyadeler yanında önceki gün V tepesine çektiği Macar piyadelerini ve Pazzen-Linz piyadelerini bu bölgeye nakletmişti (Şekil 7).¹¹¹

Osmanlılar lehine giden muharebenin seyri süvari taburlarının çatışmalara katılmasıyla değişmişti. Edirneli Mehmed'e göre, Anadolu, Karaman, Budin ve Rumeli süvarileri düşman ordusundan mücadeleye dahi olan yeni piyade ve süvari taburlarını şiddetli bir karşı taarruz ile karşılamak istemişti, fakat dağ tarafından tüfekli piyadeler ve tabya tarafından topçuların açtıkları ateş yüzünden çok fazla kayıp vermişlerdi. Bu esnada Serdar Satırcı Mehmed Paşa silahdar alaylarını muharebeye sokarak ve iki noktada top bataryaları kurarak (Tarducci'nin planında ooo ile gösterilen yerler) savaşı tekrar lehine çevirmeye çalışmıştı. Ancak Arşidük Maximilian kumandasındaki süvari taburunun da muharebeye dahil olmasıyla Osmanlı süvarilerinin ilerleyişi tamamıyla durdurulmuştu. Aynı şekilde yeniçeri serdengeçti ve at-oğlanlarının Y tahkimatına düzenledikleri hücum da başarısız olmuştu. Giorgio Basta buraya dört bin kadar piyade sevk etmiş ve Y tepesindeki tahkimatı tabya ve hendeklerle güçlendirmişti. Bu nedenle Osmanlı piyadeleri, tabya ve hendekler arkasında saf tutan düşman piyadelerin yoğun tüfek ateşi altında çok fazla varlık gösterememişti. Bu hücumu yöneten Deli Nasuh Paşa yanına topladığı askerlerle akşama kadar umutsuzca mücadeleyi sürdürmüştü.¹¹²

Osmanlılar, R tepesini ele geçirerek diğer tepeler üzerinde konuşlanan Avusturya taburlarını ve tabyalarını bozma girişiminde ikinci defa başarısız olmuştu. Yüksek noktalarda kurulan tabya ve hendekler arkasında yerleşen taburların top ve tüfeklerle yaptıkları savunmaya ek olarak arkebüzlü ve mızraklı süvari birliklerinin ayrı ayrı mücadeleye dahil olması güçlü Osmanlı süvari hücumunu durdurmuştu. Neticede düşmanın harp düzeni galibiyete kapı aralarken muharebe sırasında çok az sayıda Osmanlı piyadesini gördüğünü belirten Tarducci, bu vesileyle Vaç'taki gibi mevki ele geçirmeye yönelik mücadelelerde yeterli sayıda piyade bulunmaması durumunda başarılı olunamayacağını hassaten vurgulamıştı.¹¹³ Nitekim Osmanlı ordusunda oldukça az sayıda piyade bulunması Giorgio Basta'nın muharebeye girme kararı almasını da

¹¹¹ Tarducci, "La Battaglia", s. 12-13.

¹¹² Nuhbetü't-Tevârih, s. 530-531; Tarducci, "La Battaglia", s. 14-16; Tóth, a.g.m., s. 25-26.

¹¹³ Tarducci, "La Battaglia", s. 13.

etkilemişti.¹¹⁴ Piyade sayısının düşük olmasının sebebi ise yeniçerilerin çoğunun muharebeye katılmamasıydı. Serdar Satırcı Mehmed Paşa bu durumu merkeze gönderdiği raporda “*on beş bin nefer yeniçeri yoldaşlardan üç bin nefer ancak geldi*” diyerek açıklamıştı.¹¹⁵

Francesco Aldobrandini 5 Kasım 1597 tarihli raporunda muharebenin safhalarını özetledikten sonra Osmanlıların gözü pek ve gururlu bir şekilde savaştıklarını kabul ederken harp düzenlerinin daha iyi olabileceğini belirtmişti. Ayrıca sahra toplarından verim alamadıklarını eklemişti.¹¹⁶ Tarducci’ye göre ise, Giorgia Basta Avusturya ordusunun asıl gücünü teşkil eden piyade taburlarının farklı mevkielede konuşlanmasından tedirgin olmuştu, çünkü ihtiyaç anında onları bir yerden başka bir yere sevk etmek tehlikeli bir hamleye dönüşebilirdi. Osmanlıların piyadeleri tuzğa çekebilme şansı vardı. Mohaç’da yaptıkları gibi gizli yerlere kurdukları top bataryalarıyla onları yok edebilirlerdi. Ancak Osmanlıların bu tür hamleler yapmaması işlerini kolaylaştırmıştı.¹¹⁷

4 Kasım’da vuku bulan muharebenin ardından Osmanlılar ertesi gün dinlenmeyi tercih etmişti. Yaralıları tedavi edilmiş ve şehit olanlar defnedilmişti.¹¹⁸ Tarducci’ye göre Osmanlılar bin beş yüz asker kaybetmişti.¹¹⁹ Öte yandan, Francesco Aldobrandini muharebeden sonra Avusturya ordugâhının yorgun düşen askerler ve cesetler yüzünden perişan bir halde olduğunu gizlememişti. Bu nedenle Tata Kalesi’ni geri almak için bir girişimde bulunmalarının mümkün olmadığını belirtmişti.¹²⁰

Tarducci’ye göre, Giorgio Basta Osmanlı ordusunun 6 Kasım’da tekrar harekete geçeceğine dair istihbarat almıştı. Serdar Satırcı Mehmed Paşa’nın bir meydan muharebesi fırsatı kovalaması yahut yine R tepesini ele geçirmek için büyük çaplı süvari hücumu düzenlemesi bekleniyordu.¹²¹ Benzer şekilde Francesco Aldobrandini de gece saatlerinde Osmanlıların ertesi gün daha büyük bir hücum için hazırlık yaptığına dair haber aldıklarını açıklamıştı. Kendisi bu gelişmeden hiç tedirgin olmamıştı, çünkü tabyalar, piyade taburları ve sahra toplarıyla güçlü bir şekilde

¹¹⁴ Tarducci, “La Battaglia”, s. 20.

¹¹⁵ Tarih-i Selânikî, c. II, s. 718.

¹¹⁶ Pâpai Csapatok, s. 206-208.

¹¹⁷ Tarducci, “La Battaglia”, s. 20.

¹¹⁸ Nuhbetü’t-Tevârih, s. 532.

¹¹⁹ Eserde 20. sayfanın ardından sayfa numarası 37 olarak gösterilmiştir. Bu nedenle burada da eserin orijinal sayfa numaralarına referans verilecektir, bkz. Tarducci, “La Battaglia”, s. 37.

¹²⁰ Pâpai Csapatok, s. 205-206.

¹²¹ Tarducci, “La Battaglia”, s. 37.

berkitilmişti.¹²² 6 Kasım'da Osmanlıların aslında ciddi bir hazırlık yapmadığı ortaya çıkmıştı. Rumeli ve Budin süvarileri tepe üzerindeki öncekinden daha iyi tahkim edilmiş tabyalara zayıf bir hücum düzenlemekle yetinmişti.¹²³

Achille Tarducci, 8 Kasım 1597'de Osmanlı ordugâhından barış şartlarını konuşmak için temsilcilerin geldiğini belirtmişti. Ancak bu temsilcilerin asıl amacı Osmanlı ordusunun baskına uğramadan geri çekilmesini sağlamaktan ibaretti. Ona göre, Osmanlılar düşmanı cesaretlendirmemek için bu tarz yöntemlere her zaman başvuruyordu.¹²⁴ Serdar Satırcı Mehmed Paşa, Vaç Kalesi'ni boşalttıktan sonra Budin'e dönmüştü. Osmanlı ordusu çekildikten sonra Avusturya birlikleri Vaç'a yeniden hâkim olmuştu.¹²⁵

Uzun Savaşlarda Harp Düzenindeki Değişimin Osmanlı Ordusuna Etkileri

Peçevî İbrahim Efendi, Vaç Muharebesi'nin kaybedilmesini anlatırken Avusturya ordusunun savaş düzeninin çok güçlü olduğunu vurgulamıştı. Ona göre düşman taburları adeta bir kale gibi savunma hattı kurmuş, bir taraflarını dağla, diğer taraflarını Tuna Nehri'yle korumuş ve önlerine büyük hendekler kazmıştı. Hendeklerin üzerine sıra sıra tüfekli askerler yerleştirilmişti. Bozulan düşman birlikleri bu savunma hatlarına çekiliyor, onları takip eden Osmanlı askerleri ise yaklaştıklarında çaresiz kalıyordu. Peçevî, savaşın gerçek şartlarını bilmeden Osmanlı yenilgisini eleştirenlere tepki göstermiş ve sonunda düşmanın taktik ve savaş düzenine üstünlük sağlanamadığı için geri çekilmenin kaçınılmaz olduğunu ifade etmişti.¹²⁶ Edirneli Mehmed de savaş meclisinde kumandanların ortak görüşünü aktararak, düşman ordusunun topçu mevzileri ve ormanlık savunma hattından çıkmadan savaşmayı sürdüreceğinin anlaşıldığını belirtmişti. Bu nedenle Osmanlı kumandanları, muharebeyi devam ettirmenin faydasız olacağı kanaatine varmış ve geri çekilme kararı almışlardı.¹²⁷

¹²² Pâpai Csapatok, s. 208-209.

¹²³ Nuhbetü't-Tevârih, s. 532; Tarducci, "La Battaglia", s. 37.

¹²⁴ Tarducci, "La Battaglia", s. 37-38; Pâpai Csapatok, s. 211.

¹²⁵ Sommaire description de la guerre, s. 41-42; Nuhbetü't-Tevârih, s. 532; Topçular Kâtibi, c. I, s. 202.

¹²⁶ Peçevî, s. 61-62; Peçevî'nin 1593-1606 yılları arasındaki savaşlarda taktik ve düzene yönelik gözlemlerinin değerlendirmesi için bkz. Colin Imber, "İbrahim Peçevî on War: a Note on the European Military Revolution", *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, Volume II, ed. Colin Imber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphy, I.B. Tauris, London 2005, s. 7-22.

¹²⁷ Nuhbetü't-Tevârih, s. 532.

Achille Tarducci, Vaç Muharebesi'ni incelediği çalışmasının sonuç bölümünde, sıcak çatışmalarda ve büyük saflar halinde katıldıkları meydan muharebelerinde etkili olan hafif zırhlı Osmanlı süvarilerinin, oldukları yerde düşmanı bekleyen taburlar karşısında çaresiz kaldıklarına dikkat çekmişti. Ayrıca arkebüzlü Alman süvarilerinin Osmanlı sipahileriyle savaşmada önemli bir gelişme gösterdiğine değinmişti. Ancak Alman süvarilerini Osmanlıların yaptığı gibi büyük ve geniş saf düzeninde mücadeleye sokmamak gerekiyordu. Giorgio Basta'nın uyguladığı gibi onları ilk önce daha uzun arkebüzlerle silahlandırmalı ve ardından taburlar halinde düzen verilmeliydi. Bu sayede dar veya geniş alanlarda vur-kaç taktiklerini başarılı bir şekilde tatbik edebilirlerdi.¹²⁸

Osmanlı tarihçileri ve Achille Tarducci Vaç Muharebesi'ni Avusturya ordusunun kazanmasında aynı faktörün önemine dikkat çekmişti: Osmanlı ordusu tabur düzeninde¹²⁹ mücadele eden Avusturya süvari ve piyadelerine dış geçirememişti. Aslında 1593-1606 yıllarında meydana gelen muharebelerde Osmanlıların taktik açıdan başarısız olmasında düşmanın tabur düzeninde mücadele etmesi belirleyici olmuştu.

Avrupa ordularında 16. yüzyılın sonundan itibaren ateşli silahların yaygınlaşmasıyla birlikte ordu düzenleri ve taktiklerde önemli değişiklikler meydana gelmişti. Bilhassa arkebüz veya tüfekli piyadeler ile kargılı piyadelerin süvari hücumlarına karşı savunma gücünü arttırmak, disiplin ve uyum içinde hareket etmelerini sağlamak ve mücadeleler sırasında ateşli silahları etkili şekilde kullanmalarına imkân vermek için büyük alaylar yerine daha az sayıda askerin safa girmesiyle oluşan ve genellikle kare veya dikdörtgen şeklinde olan tabur düzeni benimsenmeye başlamıştı. İspanyolların “tercio” olarak isimlendirilen piyade formasyonu ile öncülük ettiği tabur düzeni, 17. yüzyılda Hollandalı, Alman, İsveç, İngiliz ve Fransızların ordularındaki piyade askerlerin sayı ve güçlerini dikkate alarak yaptığı değişikliklerle çeşitlenmişti. Bunun sonucunda zaman içinde taburların büyüklükleri, derinlikleri, birden fazla taburun bir araya gelmesiyle oluşturulan *bridageler* düzenleri ve tabur safları hakkında farklı planlar geliştirilmiş ve muharebelerde uygulanmıştı. Süvariler de bu süreçte tabur düzenine uyum sağlamış ve piyade taburlarıyla birlikte saf almaya başlamıştı. Tabur düzenin kazandığı

¹²⁸ Tarducci, “La Battaglia”, s. 38-39.

¹²⁹ Osmanlı müverrihleri, Avusturya'nın taburları için genellikle “alay” tabirini kullanmıştır. Ancak, alaylar daha büyük askerî birliklere karşılık geldiğinden, bu makalede iki düzen arasındaki farkı daha anlaşılır kılmak için Avusturya birlikleri “tabur” ve Osmanlı birlikleri “alay” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca tabur ifadesinin harp düzeni anlamına geldiği ve 15. yüzyıldan itibaren Osmanlılar tarafından benimsenen tabur cenginden farklı olduğu da belirtilmelidir.

avantajlardan ilki askerler arasındaki disiplin, iletişim ve uyumun artmasıydı. Bu sayede piyade ve süvari taburları muharebenin seyrine göre daha hızlı ve kolay bir şekilde başka bir mevkiye sevk edilebiliyor, gerekli anlarda manevra yapabiliyor ve bozgun şeklinde dağılmadan ricat edebiliyordu. İkinci olarak tabur düzeni, genellikle merkezde konuşlanan arkebüz ve tüfekli piyadelerin mücadele sırasında yayılım ateşi yapmasına ve kontramarş yürüşüyü gerçekleştirmesine zemin hazırlamıştı.¹³⁰

Vaç Muharebesi de dahil olmak üzere 1593-1606 yılları arasında Osmanlı ve Avusturya orduları arasındaki muharebelere Avrupa'nın farklı bölgelerinden yüksek sayıda asker ve kumandan katılmıştı. Bu durum Macaristan savaş sahasında Avrupa'da ortaya çıkan yeni taktiklerin ve harp düzenlerinin uygulanmasına zemin hazırlamıştı.¹³¹ Avusturya ordusu kumandanlarının da bu gelişmenin etkisiyle Osmanlılara karşı strateji değiştirdikleri fark edilir. 16. yüzyılda Osmanlı ordusu karşısında alınan ağır hezimetlerden sonra Avusturya ve Macaristan kumandanları meydan muharebelerinden kaçınmaya yönelik bir strateji takip etmişti.¹³² 1580'lerden itibaren ise Macaristan ve Bosna serhaddinde Osmanlılara karşı daha saldırgan bir politika takip etmişler ve sıcak çatışmaya girmekten çekinmemişlerdi. Bunun arkasında Avusturya ordusunun tabur düzenini benimsemesinin payı olduğunu uzun savaşlarda meydana gelen muharebelerde gözlemlemek mümkündür.

İki devlet arasındaki uzun savaşların başlamasına yol açan Siska Muharebesi'nde (22 Haziran 1593) Avusturya ordusu, tabur düzeninde konuşlanan süvari ve tüfekli piyadeleriyle Osmanlı süvarilerinin genel hücumlarını püskürtmeyi başarmıştı. Özellikle seri tüfek atışları yapan piyade taburunun ilerleyişi Osmanlı sol kanadını dağıtmış, süvarilerin geri

¹³⁰ Bu konu hakkında bkz. Keith Roberts, *Pike and Shot Tactics, 1590-1660*, Osprey Publishing, Oxford 2010; Geoffrey Parker, "The Limits to Revolutions in Military Affairs: Maurice of Nassau, the Battle of Nieuwpoort (1600), and the Legacy", *The Journal of Military History* 71/2 (2007), s. 331-372; David Parrott, "Strategy and Tactics in the Thirty Years' War: The Military Revolution", *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, ed. Clifford J. Rogers, Westview Press, Boulder 1995), s. 227-251; David B. Lawrance, *The Complete Soldier: Military Books and Military Culture in Early Stuart England, 1603-1645*, Brill, Leiden 2009), 195-303; Szalonty, a.g.t., s. 157-164.

¹³¹ David Parrott, *The Business of the War: Military Enterprise and Military Revolution in Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2012, s. 93-95; Bardakçı, *Faire la guerre*, s. 192-207.

¹³² Suzanne Sutherland, *The Rise of the Military Entrepreneur: War, Diplomacy, and Knowledge in Habsburg Europe*, Cornell University Press, London 2022, s. 119-121.

çekilme sırasında köprüde sıkışması büyük kayıplar yaşanmasına yol açmıştı.¹³³ Benzer şekilde Sokulluzâde Hasan Paşa, İstolni-Belgrad'a saldıran Avusturya ordusuyla 4 Kasım 1593'te karşı karşıya geldiğinde, Avusturya ve Macar birlikleri tabur düzeninde Osmanlı ordusuna hücum etmişti. Hasan Paşa, klasik Osmanlı harp düzenini uygulamış ve yeniçerileri darbzenlerin önünde konuşlandırmıştı. Muharebenin ilk aşamasında Osmanlı sağ kanadı dağılıp geri çekilmişti. Hasan Paşa'nın müdahalesi geçici olarak denge sağlamıştı, ancak Avusturya taburlarının aynı kanatta birleşerek hücumla geçmesi sonucunda Rumeli ve Budin askerleri direnemeyip geri çekilmişti.¹³⁴

Siska'dan sonra İstolni-Belgrad yakınlarında meydana gelen ikinci muharebede de taburlara ayrılan Avusturya ordusunun, kanatlarda süvari ve merkezde piyade düzeninde savaşan Osmanlılara karşı önemli bir taktik avantaj kazandığı ortaya çıkmıştı. Zira mücadele sırasında taburları ihtiyaca göre başka mevkilere sevk edebilmiş ve düzenli manevralar gerçekleştirebilmişlerdi. Bu iki zaferden cesaret alan Avusturya ordusu kumandanları sonraki senelerde de aynı taktik ve düzende mücadele etmeyi sürdürmüştü.

¹³³ Savaş hakkında bkz. *Relatione di Doi Christiani sudditi Turcheschi ritrovati nell'Assedio della fortezza di Sischa in Croatia, et nel fatto d'armi seguito in campagna con distanza da detto luogo tra l'Esercito Imperiale et quello del Bassa sotto li 22 di Giugno 1593*, Biblioteca Apostolica Vaticana, Urb.lat.1061, vr. 377a-378a; İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 22-26. Câfer İyânî düşman süvarisinin tabur düzenini “*küffâr-ı hilekâr dahi beş yerde alayların bağlayıp*” ifadeleriyle tanımlarken aynı zamanda tüfekli piyadelerin beşer ve altışar saflar halinde süvarilerin yanlarında harp düzeni aldıklarını da belirtmişti, bkz. İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 24.

¹³⁴ İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 49-51; Szalonty, a.g.t., s. 164-167; Börekçi, a.g.m., s. 425-426.

Şekil 8: Kanije yakınlarında meydana gelen muharebede Avusturya taburları ve Osmanlı alayları (1600)¹³⁵

1594'te Yanıkkale ve 1596'da Haçova muharebelerinde kazanılan zaferler Osmanlı kumandanlarını düşmanın yeni düzen ve taktiğine karşı mücadele edebileceğine inandırmış olabilirdi, ancak önce Haçova'da Osmanlı ordusuna karşı kurulan taktik üstünlük ve daha sonra Vaç'ta kazanılan zafer Avrupalıları Osmanlı ordusuna karşı taburların en etkili harp düzeni olduğuna ikna etmişti. Nitekim 1600 yılında Osmanlıların Kanije'yi kuşatması üzerine yardıma gelen Avusturya ordusu yine tabur düzeninde Osmanlı ordusuna ciddi bir üstünlük kurmuştu.¹³⁶

¹³⁵ <https://militarymaps.rct.uk/ottoman-habsburg-wars-1521-1791/nagikanyzsa-1600>

¹³⁶ 5-14 Ekim 1600 arasında meydana gelen çatışmalarda Damad İbrahim Paşa kumandasındaki Osmanlı birlikleri karşısında Avusturya piyade ve süvari taburları, hızlı manevraları ile etkili hücum ve savunma taktikleri sayesinde üstünlük sağlamıştı. Yeniçerilerin metrislerden muharebe alanına sevk edilmesi ve geniş çaplı Osmanlı süvari hücumları dengeyi değiştirememişti. Çatışmaların sonunda Avusturya ordusu kayıplar ve olumsuz hava şartları nedeniyle geri çekilse de taktik ve düzen bakımından üstünlüğünü koruduğunu göstermişti, bkz. Alphonse de Rambervillers, Discours de ce qui s'est passé en l'armée des chrestiens en Hongrie contre le Turc, en la présente année 1600, P. Chevallier, Paris 1600, s. 3-14; Burak Koçan, "Tuna Ötesi'nde Osmanlı Hakimiyetinin Nihâi Noktası Kanije Kalesi'nin Fethi (1566-1606)" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs

Achille Tarducci, Avusturya ordusunun kesinlikle taburlara ayrılması gerektiğini ifade ederek 1593-1606 yılları arasındaki muharebelerde harp düzeninde yaşanan değişimi temellendirmeye çalışmıştı. Ona göre, kalabalık piyade ve süvari alayları halinde düzen alan bir ordunun kanatları veya merkezi bozulduğuna ciddi karışıklıklar meydana geliyordu. Muharebe devam ederken dağılan ve önemli sayıda asker kaybeden bir safa destek göndermek de mümkün olmuyordu. Mücadelenin seyrini değiştirecek bir manevra yapmaya da çoğu zaman imkân bulunamıyordu. Diğer taraftan, tabur düzeninde her tabur ayrı bir ordu işlevi gördüğü için bozulan tabur diğerlerini sıkıntıya düşürmeden muharebeden ayrılabilir veya diğer taburların yardımıyla çatışmaya devam edebilirdi. Bu sebeple Avusturya ordusunun tabur düzeninden şaşmamasını önermişti, çünkü süvari ve piyadeleri büyük saflar halinde savaştırmakta usta olan Osmanlılara karşı sadece bu şekilde başarılı olunabilirdi.¹³⁷

Achille Tarducci, manevra, hız ve disiplin gibi avantajlar sağlayan tabur düzeniyle Osmanlı ordusunun mağlup edilebileceğini savunurken Osmanlı süvarilerinin oluşturduğu tehlikeye de dikkat çekmişti. Ona göre, hafif zırhlı Osmanlı atlıları piyade taburlarına karşı tehlike oluşturuyordu. Bu sebeple Avusturya ordusunun on bin kargılı, yedi bin beş yüz tüfekli, yedi bin beş yüz arkebüzlü toplamda yirmi beş bin piyade ile yedi bin Reiter, on iki bin mızraklı süvari ve altı bin arkebüzlü süvariden oluşmasını önermişti.¹³⁸ Tarducci, Vaç Muharebesi'nde Osmanlı süvarilerinin piyade taburlarına karşı kurduğu üstünlüğü göz önüne alarak bu uyarıda bulunmuş olmalıydı. Keza Alman arkebüzlü süvarilerinin Osmanlı atlılarıyla baş

Üniversitesi, 2022), s. 62-73; Mária Ivanics, “Dönemin Resimlerinde Avusturya Takviye Kuvvetlerinin Kanije’ye Yürüyüşü”, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, c. 9, s. 1259-1275; Péter Sahin-Tóth, “La France et les Français face à la longue guerre de Hongrie (1591-1606)”, (PhD Thesis, Université de Tours, 1997), s. 551-554.

¹³⁷ Tarducci, *Il Turco vincibile in Ungaria*, s. 131-135.

¹³⁸ Tarducci, *Il Turco vincibile in Ungaria*, s. 128-131; Ayrıca Tarducci, Avusturya taburları hakkında da önerilerde bulunmuştu. Taburların kare şeklinde olması tercih edildiğinde ön ve yan saflarda aynı sayıda asker konuşlandırılıyordu. Önde üç piyadenin yer aldığı ve yedi piyade ile derinliğin sağlandığı dikdörtgen şeklindeki taburlar ise daha yaygın olardı. Tarducci Avusturya ordusu kumandanlarıyla gerçekleştirdiği görüşmelerde Osmanlılar karşısına kare şeklinde taburlarla çıkmanın zaruri olmadığını, taburlar arasındaki mesafeyi uzak tutmadan ve daha fazla sayıda askerle derinliği artırılan taburlar kurmanın makul görüldüğünü öğrenmişti. Hollanda’daki muharebelerde on beş veya yirmi bin askerden müteşekkil orduların beş yüz piyadeden oluşan taburlara ayrıldığına temas ettikten sonra Osmanlılara karşı da bu tarz taburlar kurmanın yeterli olacağını vurgulamıştı, bkz. Tarducci, *Il Turco vincibile in Ungaria*, s. 135-139.

edebileceğini vurgulamasında da yüksek ihtimalle bunun etkisi vardı. Bunun yanında hatırlanacağı üzere Siska Muharebesi'nde Osmanlıların mağlubiyetinde hafif zırhlı sipahilerden yeterli seviyede faydalanılamaması ve Yanıkkale'deki tabur zaferinde Osmanlı-Kırım süvarilerinin hücumunun katkısı belirleyici olmuştur. Tarducci'nin uyarılarına benzer şekilde, tüfekli ve kargılı piyadelerin meydan muharebelerinin çehresini değiştirdiği tezini tenkit eden modern çalışmalarda da süvarilerin hâlâ kanat hücumlarıyla piyade taburlarını bozabildiklerine dikkat çekilmiştir.¹³⁹ Bu açıdan Tarducci'nin gözlemleri dolaylı yoldan Osmanlı süvarilerinin ateşli silahlara sahip piyadeler karşısında gücünü ve etkinliğini yitirdiğine yönelik iddialara bir eleştiri barındırıyordu.¹⁴⁰ Üstelik Vaç Muharebesi'ni yöneten Giorgio Basta da hafif süvarilere harp düzeninde büyük önem vermiş ve hatta bu birliklerin yönetimi hakkında bir eser kaleme almıştı.¹⁴¹

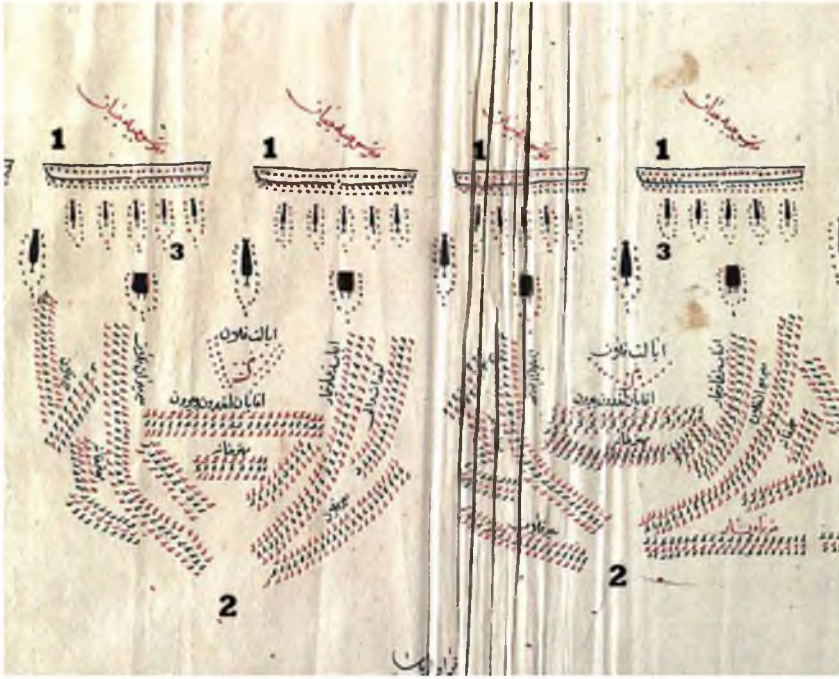
Achille Tarducci tabur düzeninin Osmanlı ordusuna karşısında avantajlarını öne çıkarıp bir formül olarak sunarken Vaç Muharebesi'nden tezini desteklemek için yararlanmıştı. Bu muharebe özelinde Avusturya ordusunun piyade ve süvari taburlarının yüksek tepelerde tabya ve hendeklerin arkasında konuşlanması Osmanlıların işini iki kat daha zorlaştırmıştı. Genelde ise Avusturya ordularının 1593 yılından itibaren tabur düzenini benimsemesi meydan muharebelerinde Osmanlılara taktik üstünlük kurmalarının önünü açmıştı. Diğer taraftan, Osmanlı kumandanları Avusturya ordusunun yeni harp düzeninin farkına varmıştı, ancak kendi düzen ve taktiklerini değiştirmeye yönelik bir adım atmamıştı. Bunda 1593-1606 yılları arasında birçok meydan muharebesinden zaferle ayrılımlarının ve 1663-1664 yılları arasındaki savaşlar hariç Avusturya ile 17. yüzyılın sonuna kadar büyük meydan muharebelerine girilmemesinin payı olmalıydı. Nitekim Hasan Esîrî'nin yaklaşık bir asır sonra düşmanın düzen ve taktığının muharebelerdeki önemi hakkında yaptığı yorum ve eleştiriler bu iddiayı destekler niteliktedir.¹⁴²

¹³⁹ Parrott, a.g.m., s. 234-239.

¹⁴⁰ Osmanlı süvarilerinin ateşli silahlarla tecrübeleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Kolçak, a.g.e., s. 297-347.

¹⁴¹ Bağ, "Giorgio Basta", s. 52-53.

¹⁴² 1678 yılındaki Çehrin seferinden itibaren Osmanlı ordularıyla savaşlara katılan Hasan Esîrî'nin "*Girid seferi ve Bec seferine gelince kâfirlerin ahvâl-i cenkde mahâretleri olmayup ve askerleri dahi çendân şimdiki gibi muntazam değil idi*" ifadeleri Osmanlı askerî kademesinin 1593-1606 yılları arasındaki savaşlardan itibaren Avusturya ordusunun tabur düzenine geçişini ciddi bir tehdit olarak algılamadığına işaret etmektedir, bkz. Göker İnan, "Hasan Esîrî'nin Mi'yârü'd-Düvel ve Misrâbü'l-Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri (İnceleme-

Şekil 9: Hasan Esîrî'nin önerdiği harp düzeni: 1) Yeniçeri taburları, 2) Enderun ve birün ağaları, mehterhane, vali levendleri, timarli sipahiler, sancak askerlerinden meydana gelen “kapi”, 3) Top bataryaları¹⁴³

Hasan Esîrî, düzen ve disiplin açısından Osmanlı alaylarından hayli ileride olan Avusturya taburlarıyla mücadele edebilmek için harp düzeninin değiştirilmesini önermişti. Bunun için evvela ordunun sağ ve sol kanatlarında aynı sayıda süvari ve piyade ile ateşli silah ve mühimmatın bulunmasına dikkat edilmesi gerekiyordu. Süvari ve piyadelerin görevlendirdikleri taburdan ayrılmamaları için tedbirler alınmasının ve muharebe sırasında bir kale gibi bozulmadan mücadele etmelerinin elzem olduğunu vurgulamıştı. Akabinde taburların bir araya gelmesiyle oluşan, Avrupalıların genellikle *bridage* olarak isimlendirdiği harp düzeninin nasıl olması gerektiğini detaylı bir şekilde anlatmıştı. Buna göre, bin yeniçeri

Transkripsiyon)” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017), s. 1508-1509; Hasan Esîrî'nin askerî gözlem ve tavsiyeleri hakkında ayrıca bkz. Georgios Theotokis - Aysel Yıldız, “Diffusion of Military Knowledge in the 17th century Ottoman Empire: The Case of Esîrî Hasan Ağa's Advices to Commanders and Soldiers”, *Mediterranean Chronicle*, 8 (2018), s. 105-142.

¹⁴³ Mi`yârü'd-Düvel ve Misrâbü'l-Milel, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu no. 803, çizimler eserin sonunda yer almaktadır.

taburu önünde bir metris olmak üzere iki yeniçeri taburundan oluşan iki metrisin arkasında ağırlıkla eyalet süvarilerinden oluşan “kapı” konuşlanmalıydı. İki yeniçeri metrisi ve bir kapıdan meydana gelen bu “kol” bir paşa tarafından idare edilmeliydi. Yeniçeri metrisleri arkasında da top bataryaları kurulmalıydı. Bu düzeni tarif etmek için çizdiği planda Osmanlı ordusunu önerdiği harp düzenine göre tam on dört kola ayırmıştı (Şekil 9). Hasan Esîrî, muharebelerde genellikle düşman taburlarının hücumu geçen taraf olmasından ötürü yeniçeri taburları ve süvari ağırlıklı kapının yüksek sayıda askerden oluşturulmasını tavsiye etmişti. Düşman taburları bozulma emaresi gösterdiğinde ise özellikle süvari ağırlıklı kapıların harekete geçmesinin elzem olduğunu “*kolların metris kapularından hûlayup her kapudan seyl gibi akup ân-ı vâhidde kırk-elli bin atlu mürûr idüp varup yine tâbûrına girmeden düşmene kılıc komak mümkün olur*” ifadeleriyle açıklamıştı. Avusturya taburları üzerine yürüyüşün intizam içinde olması zaruriydi, çünkü ancak bu şekilde tabur düzenin en büyük avantajı olan farklı taburların bozulan tabura yardım etmesinin önüne geçilebilirdi.¹⁴⁴

Neticede Hasan Esîrî, Osmanlıların meydan muharebelerinde Avusturya ordusu karşısında başarısız olmasında harp düzeninin etkisini fark ederek birçok yönden özgün bir çözüm önerisi sunmuştu.¹⁴⁵ Kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, aslında Avusturya ordusunun 1593-1606 yılları arasındaki savaşlardan itibaren benimsediği tabur düzenini Osmanlıların neredeyse bir asır boyunca büyük bir eksiklik olarak görmediği ve ancak 1683 yılından itibaren ağır mağlubiyetler ve toprak kayıplarıyla birlikte düşmanın harp düzeninin sunduğu avantajları idrak ettiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Esîrî, Mi`yârü'd-Düvel, s. 1489-1490; Theotokis-Yıldız, a.g.m., s. 117-118.

¹⁴⁵ Esîrî'nin harp düzenini karşılaştırmak için bkz., Doğan, a.g.m., s. 1-39; Şahin-Yeşil, a.g.m., s. 19-38.

¹⁴⁶ Benzer şekilde 1687 yılında barış görüşmeleri için Viyana'ya giden Zülfikar Efendi, geri döndüğünde Avusturya ordusunun harp düzeni hakkında Osmanlı kumandanlarına detaylı bilgiler vermiş ve düşmanın muharebelerde başarılı olmasında bunun etkisine dikkat çekmişti, bkz. Nazire Karaçay Türkal, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca. 1106/1654-7 Şubat 1695) (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), s. 1441-1442; Diğer taraftan, Avusturya ordusunun kumandanları Raimondo Montecuccoli ve Savoy Prensi Eugen Osmanlı harp düzenin zayıflığına dikkat çekmiş ve Avusturya ordusunun tabur düzeniyle muharebelerde Osmanlılara üstünlük kuracağını belirtmiştir, bkz. A. Wess Mitchell, The Grand Strategy of the Habsburg Empire, Princeton University Press, Princeton 2019, s. 128-131.

Sonuç

III. Mehmed'in 1596 yılında düzenlediği seferde kazandığı zaferlerin ardından Avusturyalılar barış antlaşması yapmak için zemin aramıştı. Beklentilerin aksine Osmanlıların sonraki sene daha güçlü bir şekilde sahaya çıkmaması Avusturya ordusu kumandanlarını karşı saldırı için cesaretlendirmişti. Vaç Muharebesi bu açıdan mücadelelerin seyrinde kritik bir safhaya tekabül ediyordu. Osmanlılar Haçova'dan sonra Vaç'ta da Avusturya ordusunu mağlup etmesi halinde kazançlı çıkacağı bir barış antlaşmasıyla savaşa son verebilirdi. Ancak Osmanlı ordusu muharebeyi kaybettiği için sulh ihtimali ortadan kalkmıştı. Vaç'ın düşmanın elinde olması Budin'in tehdit altında kalması anlamına geliyordu. Nitekim Avusturya ordusu 1598'de ilk önce Yanıkkale'yi işgal etmiş ve ardından Budin'i kuşatmıştı. Osmanlılar Budin'i korumak ve düşmanın ilerleyişini durdurmak için savaşa devam etmek zorunda kalmıştı.

Siyasî ve askerî sonuçlarının yanı sıra Vaç Muharebesi, Osmanlı ordusunun 1593 yılından itibaren yeni bir harp düzeni benimseyen Avusturya ordusu karşısında meydan muharebelerinde taktik avantajını kaybetmeye başladığını ortaya koymuştu. 16. yüzyılın sonundan itibaren Avrupa ordularında yaygınlaşan tabur düzenine kısa sürede uyum sağlayan Avusturya ordusu, 1593-1606 yılları arasındaki meydan muharebelerinde Osmanlılara karşı taktik üstünlük kurmayı başarmıştı. Ancak, Yanıkkale, Haçova ve Kaniye muharebelerinden galip ayrılmaları Osmanlıları, düşmanın harp düzenini ciddiye alma ve değişime ayak uydurma konusunda harekete geçmekten alıkoymuştu. Mağlubiyetlere rağmen taktik açıdan kazandırdıklarını dikkate alan Avusturya kumandanlarını ise tabur düzeninin Osmanlıları meydan muharebelerinde yenmek için aranan formül olduğuna inanmıştı. Dolayısıyla Osmanlılar, piyadelerin yayılım ateşini ve süvarilerin ateşli silahları etkili kullanmasında çağın gereklerini karşılayabilmiş olmasına rağmen harp düzeninde meydana gelen değişime ayak uydurmakta gecikmiş ve bu durum 16. yüzyılın sonundan itibaren meydan muharebelerinde eski başarıları ulaşamamasının sebeplerinden biri olmuştu.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e.): 892/41.

2. Kaynak Eserler

Alphonse de Ramberviller, Discours de ce qui s'est passé en l'armée des chrestiens en Hongrie contre le Turc, en la présente année 1600, P. Chevallier, Paris 1600.

- CÂFER İyânî, *Tevârih-i Cedid-i Vilâyet-i Üngürüs*, haz. Mehmet Kirişcioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.
- DİNÇ, Beyhan, “Peçevî Tarihi (250b-284a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.
- İNAN, Göker, “Hasan Esîrî’nin Mi’yârü’l-Düvel ve Misrâbü’l-Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri (İnceleme-Transkripsiyon)”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017.
- KARAÇAY TÜRKAİ, Nazire, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke* (1065-22 Ca. 1106/1654-7 Şubat 1695), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- PÂPAİ Csapatok Magyarországon (1595-1597, 1601), haz. Tamás Kruppa, MTA-PPKE Fraknői Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Budapest 2020.
- Recueil des lettres missives de Henri IV, Tome IV (1593-1598), haz. M. Berger de Xivrey, Imprimerie Royale, Paris 1848.
- Relatione di Doi Christiani sudditi Turcheschi ritrovati nell’Assedio della fortezza di Sischa in Croatia, et nel fatto d’armi seguito in campagna con distanza da detto luogo tra l’Esercito Imperiale et quello del Bassa sotto li 22 di Giugno 1593, Biblioteca Apostolica Vaticana, Urb.lat.1061.
- SAĞIRLI, Abdurrahman, “Mehmed b. Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)’nin Nuhbetü’t-Tevârih Ve’l-Ahbâr’ı ve Târih-i Âl-i Osman’ı (Metinler, Tahlilleri)”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000.
- SELÂNİKÎ Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*. Haz. Mehmet İpşirli. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Sommaire description de la guerre de Hongrie et de Transylvanie, de ce qui est advenu depuis l’automne dernier de l’an passé 1597, G. Chaudière, Paris 1598.
- TARDUCCI, Achille, *Il Turco vincibile in Ungaria, con mediocri aiuti di Germania. Discorso appresentato ai tre supremi capitani dell’essercito confederato contra Il Turco*, Vittorio Baldini, Ferrara 1600.
- TARDUCCI, Achille, “La Battaglia Appresentata dal Basta a i Turchi vicino nel 1597”, *Successo delle fattioni occorse nell’Ongaria vicino a Vacia, nel M.D. XCVII. et la Battaglia fatta in Transilvania contra il Vallaco nel 1600*, Giovanni Battista Ciotti, Venice 1600.
- Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), haz. Ziya Yılmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- WOODHEAD, Christine, *Ta’likî-zâde’s Şehnâme-i Hümâyûn: A History of the Ottoman Campaing into Hungary 1593-1594*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1983.

Araştırma ve Kaynak Eserler

- ÂGOSTON, Gábor, “Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800”, *Journal of World History* 25/1 (2014), s. 85-114.
- BAGI, Zoltán Péter, “Giorgio Basta: A Short Summary of a Career”, *These were hard times for Skanderbeg, but he had an ally, the Hungarian Hunyadi: Episodes in Albanian-Hungarian Historical Contacts*, ed. Krisztián Csaplár-Degovics, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2019, s. 35-65.
- BAGI, Zoltán Péter, “Győr a kereszténység kapuja. Győr 1597. évi ostroma.”, *Győri Tanulmányok*, 39 (2018), s. 5-37.

- BARDAKÇI, Özka, *Faire la guerre au XVIIe siècle: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes*, Classiques Garnier, Paris 2025.
- BARDAKÇI, Özkan, “Les hommes face à la guerre: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes au XVIIe siècle”, PhD Thesis, Université de Lorraine, 2021.
- BİLGE, Sadık Müfit Bilge, *Osmanlı’nın Macaristanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.
- BÖREKÇİ, Günhan, “A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries’ Use of Volley Fire during the Long Hungarian War of 1593–1606”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 59/4, (2006), s. 407-438.
- DOĞAN, Güner, “Venedik Elçisinin Raporlarında Zenta Savaşı ve Osmanlı Ordusunun Harp Düzeni Hakkında Yeni Bilgiler”, *Harb Tarih Dergisi*, 5 (2022), s. 1-39.
- EMECEN, Feridun M, “Sonucu Olmayan Büyük Zafer: Haçova Meydan Savaşı”, *Savaşın Sultanları: Osmanlı Padişahlarının Meydan Muharebeleri*, Bilge Yayın ve Habercilik, İstanbul 2018, s. 70-151.
- FINKEL, Caroline, *The Administration of Warfare: the Ottoman Military Campaigns in Hungary, 1593-1606*, WVGÖ, Wien 1988.
- HEPER, Yusuf, “Uzun Savaşlar Döneminden Bir Kesit: Erdel’in Temeşvar’ı Geri Alma Teşebbüsü”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 30 (2021), s. 429-450.
- HEPER, Yusuf - YİĞİT TÜRKER, Pınar, “Uzun Savaşlar Döneminin En Kritik Mücadelesi: Sultan III. Mehmed’in Eğri Seferi [1596]”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 21 (2024), s. 196-215.
- IMBER, Colin, “İbrahim Peçevi on War: a Note on the European Military Revolution”, *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, ed. Colin Imber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphey, I.B. Tauris, London 2005, s. 7-22.
- IVANICS, Mária, “Dönemin Resimlerinde Avusturya Takviye Kuvvetlerinin Kanije’ye Yürüyüşü”, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, s. 1259-1275.
- JÓZSEF, Kelenik, “Egy fogoly török tiszt vallomása a győri vár és helyőrség állapotáról 1597-ből”, *Hadtörténelmi Közlemények*, 102/1 (1988), s. 74-77.
- KOÇAN, Burak, “Tuna Ötesi’nde Osmanlı Hakimiyetinin Nihai Noktası Kanije Kalesi’nin Fethi (1566-1606)”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2022.
- KOLÇAK, Özgür, Ok, Tüfek ve At: 16. Yüzyıl Osmanlı Askerî Devrimi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023.
- KRUPPA, Tamás, “Gianfrancesco Aldobrandini pápai generális meghíúsult erdélyi hadivállalata 1595-1596-ban”, *Had- történelmi Közlemények*, 131 (2018), s. 662-679.
- LAWRANCE, David B., *The Complete Soldier: Military Books and Military Culture in Early Stuart England, 1603-1645*, Brill, Leiden 2009.
- MITCHELL, A. Wess, *The Grand Strategy of the Habsburg Empire*, Princeton University Press, Princeton 2019.
- ÖNAL, Ahmet, “Koca Sinan Paşa’nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- ÖZÇELİK, Emirhan, “İmparatorluk Yönetiminde Savaşların Etkisi ve Osmanlı Paşaları (1566-1606)”. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2020.
- ÖZÇELİK, Emirhan, “Safevi ve Avusturya Seferlerinde Yeniçeri Ağaları ve Yeniçeri Ocağının Dönüşümü”. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 6/11 (2025), s. 115-159.

- PARKER, Geoffrey, “The Limits to Revolutions in Military Affairs: Maurice of Nassau, the Battle of Nieuwpoort (1600), and the Legacy”, *The Journal of Military History* 71/2 (2007), s. 331-372.
- PARROTT, David, “Strategy and Tactics in the Thirty Years’ War: The Military Revolution”, *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, ed. Clifford J. Rogers, Westview Press, Boulder 1995, s. 227-251.
- PARROTT, David, *The Business of the War: Military Enterprise and Military Revolution in Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2012.
- PROMIS, Carlo, “Gli ingegneri militari della Marca d’Ancona che operarono e scrissero dall’anno MDL all’anno MDCL”, *Miscellanea di storia Italiana*, 6 (1865), s. 296-308.
- ROBERTS, Keith, *Pike and Shot Tactics, 1590-1660*, Osprey Publishing, Oxford 2010.
- SAHIN-TÓTH, Péter, “La France et les Français face à la “longue guerre” de Hongrie (1591-1606)”, PhD Thesis, Université de Tours, 1997.
- SUTHERLAND, Suzanne, *The Rise of the Military Entrepreneur: War, Diplomacy, and Knowledge in Habsburg Europe*, Cornell University Press, London 2022.
- SZALONTY, Tibor, “The Art of War During the Ottoman Habsburg Long War (1593-1606) According to Narrative Sources”, PhD Thesis, University of Toronto, 2004.
- ŞAHİN, Cevat – YEŞİL, Fatih, “XVIII. Yüzyılda Taktik Değişim: Bir Osmanlı Muharebe Alanı Krokisi Üzerine Notlar”, *Tarih Dergisi*, 53 (2011), s. 19-38.
- THEOTOKIS, Georgios – YILDIZ, Aysel, “Diffusion of Military Knowledge in the 17th century Ottoman Empire: The Case of Esirî Hasan Ağa’s Advices to Commanders and Soldiers”, *Mediterranean Chronicle*, 8 (2018), s. 105-142.
- TÓTH, Sándor László, “A vác-verőcei csata (1597. november 2–9.)”, *Hadtörténelmi Közlemények* 102/1 (1989), s. 14-32.
- TRAGOR, Ignác, *Vác vára és képei*, Váci Múzeum-Egyesület, Vác 1906.
- YÜRÜK, Doğan, “Serdar Satırcı Mehmed Paşa’nın Vaç Seferi Ruûsları”, *Üç Kıta-Bir Tarihçi: Prof. Dr. İlhan Şahin Armağanı*. Ed. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun ve Muhammed Bilal Çelik, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2021, s. 241-262.